

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: **МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ
ТА ЇХ РОЛЬ У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ**
(на матеріалах Фінансового відділу
Дністровської районної державної адміністрації)

LOCAL BUDGETS OF UKRAINE AND THEIR ROLE IN REGIONAL DEVELOPMENT

(on the materials of the Financial Department
of the Dnistrovskyi District State Administration)

Виконав: здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти групи _____ЗФДПМ(мб)_____
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійної програми «Державна податкова
та митна справа»_____

Чабарай О.А.
(прізвище та ініціали)

Керівник: _____Сідельникова Л.П._____
(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2026 року

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-професійна програма «Державна податкова та митна справа»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., професор

_____ Лариса СІДЕЛЬНИКОВА

«14» 01 2026 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

_____ Чабаряю Олександрю Анатолійовичу _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Місцеві бюджети України та їх роль у регіональному розвитку
(на матеріалах Фінансового відділу Дністровської районної державної
адміністрації)

керівник роботи Сідельникова Лариса Петрівна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «12» січня 2026 року № 2-с

2. Строк подання роботи здобувачем 24 червня 2026 року

3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативні документи, підручники,
навчальні посібники, періодичні видання, звітність Міністерства фінансів
України, звітність Державної казначейської служби України, звітність
Фінансового відділу Дністровської районної державної адміністрації.

4. Зміст кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно
розробити) Концептуальні основи формування місцевих бюджетів у системі
регіонального розвитку. Оцінка ролі місцевих бюджетів у фінансовому
забезпеченні розвитку регіонів України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Робота містить 5 рисунків та 14 таблиць

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Консультант з написання I-II розділів	Лариса СІДЕЛЬНИКОВА, професор	14.01.2026	11.05.2026
Консультант з нормоконтролю	Олена НОВОСЬОЛОВА, доцент	14.01.2026	25.05.2026

7. Дата видачі завдання 14.01.2026 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Огляд літературних джерел з теми	14.01.26-20.01.26	виконано
2.	Складання і затвердження плану роботи	21.01.26-26.01.26	виконано
3.	Написання 1 розділу	27.01.26-16.03.26	виконано
4.	Написання 2 розділу	17.03.26-04.05.26	виконано
5.	Формулювання висновків за темою дослідження	05.05.26-11.05.26	виконано
6.	Оформлення роботи	12.05.26-25.05.26	виконано
7.	Надання роботи керівнику для перевірки та написання подання	26.05.26	виконано
8.	Подання роботи для перевірки на наявність текстових запозичень	01.06.26	виконано
9.	Захист роботи в ЕК	24.06.26	

Здобувач Олександр ЧАБАРАЙ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник роботи Лариса СІДЕЛЬНИКОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

РЕФЕРАТ

У роботі досліджені концептуальні основи формування місцевих бюджетів у системі регіонального розвитку, надана оцінка ролі місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні розвитку регіонів України, запропоновані напрями підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів. З метою проведення дослідження використані дані Державної казначейської служби України і Фінансового відділу Дністровської районної державної адміністрації.

Отримані результати дослідження засвідчили, що зміщення бюджетних акцентів в умовах воєнного часу (надання соціальних гарантій, забезпечення сталого функціонування територій, відбудова стратегічної інфраструктури) супроводжується значним навантаженням на дефіцитні бюджетні ресурси, що зумовлює необхідність підвищення результативності витрачання бюджетних коштів, удосконалення програмно-цільового підходу до планування видатків та запровадження антикризових механізмів управлінського реагування.

Надані рекомендації щодо підвищення стимулюючої ролі місцевих бюджетів у регіональному розвитку. До них, зокрема, відносяться: зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів; стимулювання економічного розвитку територій як основи розширення податкової бази; цифровізація управління місцевими фінансами; формування системи управління фінансовими ризиками і забезпечення бюджетної стійкості в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення тощо.

Розроблена модель і проведено рішення задачі на ЕОМ.

Робота містить 14 таблиць, 5 рисунків, використано 43 джерела інформації. Загальний обсяг роботи зі списком використаних джерел і додатками складає 64 сторінки.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи бюджету, видатки бюджету, місцеве оподаткування, фінансова стійкість, регіональний розвиток.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1. Економічна сутність, функції та принципи місцевих бюджетів ..	6
1.2. Механізм формування доходів і здійснення видатків місцевих бюджетів у забезпеченні регіонального розвитку	11
1.3. Місцеві бюджети як чинник фінансової стійкості територіальних громад в умовах сучасних викликів	17
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	23
2.1. Моніторинг доходів та видатків місцевих бюджетів України в умовах воєнних викликів	23
2.2. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів Дністровського району Чернівецької області	34
2.3. Напрями підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів України як основи регіонального розвитку	49
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних реаліях розвитку України місцеві бюджети є одним з визначальних інструментів реалізації державної регіональної політики та гарантування соціально-економічного розвитку територій. Через механізм місцевих бюджетів здійснюється фінансування переважної більшості суспільних послуг, зокрема у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства та розбудови інфраструктури. Рівень фінансового забезпечення місцевих бюджетів значною мірою обумовлює спроможність органів місцевого самоврядування виконувати покладені на них зобов'язання, задовольняти запити населення та формувати підґрунтя для сталого розвитку територіальних громад.

Особливої ваги роль місцевих бюджетів набуває в умовах децентралізації влади, повномасштабної військової російської агресії та наступного повоєнного відновлення країни. Делегування значної частини повноважень і фінансових ресурсів на місцевий рівень посилило відповідальність територіальних громад за результативність власного розвитку, раціональність використання бюджетних коштів і ефективність реалізації покладених функцій. Водночас воєнні виклики вимагають концентрації фінансових ресурсів на підтримці життєздатності громад, відбудові пошкодженої інфраструктури, заохоченні економічної активності та збереженні соціальної стабільності. За таких обставин місцеві бюджети перетворюються не лише на інструмент поточного забезпечення потреб територій, а й на вагомий чинник зростання конкурентоспроможності регіонів, зміцнення їх фінансової стійкості та досягнення довгострокового сталого економічного розвитку.

Теоретичне і практичне значення теми. Тема дослідження має важливе як теоретичне, так і практичне значення. В умовах воєнного стану проблематика зміцнення фінансової основи місцевих бюджетів як ключового інструменту забезпечення регіонального розвитку залишається недостатньо дослідженою і

потребує комплексного наукового опрацювання. Серед найбільш складних і недостатньо досліджених аспектів цієї проблематики варто виокремити такі:

До найбільш актуальних і недостатньо висвітлених аспектів зазначеної проблематики належать:

- розкриття взаємозв'язку між фінансовою стійкістю місцевих бюджетів і рівнем соціально-економічного розвитку територіальних громад;
- комплексне оцінювання дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів з урахуванням специфіки функціонування в умовах воєнного стану;
- обґрунтування практичних напрямів підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів як визначальної передумови забезпечення сталого регіонального розвитку.

Зазначені питання, що безпосередньо стосуються предмета дослідження, розглядаються у межах цієї роботи.

Мета і задачі роботи. Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є вивчення теоретичних засад функціонування місцевих бюджетів України, аналіз їх ролі у забезпеченні регіонального розвитку та визначення напрямів зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах воєнного стану.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

1. Розглянути економічну сутність, функції і принципи місцевих бюджетів.
2. Розкрити механізм формування доходів і здійснення видатків місцевих бюджетів у забезпеченні регіонального розвитку.
3. Дослідити місцеві бюджети як чинник фінансової стійкості територіальних громад в умовах сучасних викликів.
4. Провести моніторинг доходів та видатків місцевих бюджетів України в умовах воєнних викликів.
5. Оцінити фінансову стійкість місцевих бюджетів Дністровського району Чернівецької області.
6. Запропонувати напрями підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів України як основи регіонального розвитку.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі застосовано вертикальний і горизонтальний аналіз фінансової діяльності об'єкта дослідження, а також методи аналізу та синтезу – в ході вивчення особливостей формування дохідної частини місцевих бюджетів і напрямів витрачання бюджетних ресурсів. Із використанням інструментарію статистичного аналізу досліджено тенденції зміни та склад доходів і видатків місцевих бюджетів України впродовж досліджуваного періоду.

Структура роботи. Виходячи з мети і задач дослідження, структура роботи включає два розділи. Перший розділ присвячено дослідженню концептуальних основ формування місцевих бюджетів у системі регіонального розвитку. У другому розділі оцінено роль місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні розвитку регіонів України, наведені пропозиції щодо напрямів підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів України.

Характеристика суб'єкту дослідження. Дослідження проведено на основі даних Фінансового відділу Дністровської районної державної адміністрації.

Дністровський район – адміністративно-територіальна одиниця на сході Чернівецької області, утворена в рамках адміністративно-територіальної реформи 19 липня 2020 року. Він охоплює 10 територіальних громад та 107 населених пунктів із загальною площею понад 2120 кв. км. Адміністративним центром є місто Кельменці.

До складу Дністровського району входять такі територіальні громади:

- сільські ТГ: Вашковецька, Клішковецька, Лівинецька, Мамалигівська, Недобоївська, Рукшинська;
- селищна ТГ: Кельменецька;
- міські ТГ: Сокирянська, Хотинська, Новодністровська.

Огляд джерел, що використані в роботі. В роботі використані законодавчі та нормативні документи України, наукові розробки та навчальні посібники, періодична література, Інтернет-ресурси, а також матеріали, що відображають фінансовий стан суб'єкту дослідження. В процесі дослідження особлива увага приділена науковим дослідженням В. Дем'янишина, Г. Возняк, О. Кириленко, Л. Лисяк, М. Пасічного, В. Письменного, А. Славкової, І. Чугунова та ін.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Економічна сутність, функції та принципи місцевих бюджетів

Місцеві бюджети є ключовою складовою системи публічних фінансів та фінансовою основою просторового поступу в умовах децентралізації. Саме через їхній механізм формується ресурсна база для реалізації стратегій соціально-економічного розвитку територій, модернізації інфраструктури, підтримки підприємництва та створення сприятливого інвестиційного клімату. У сучасних реаліях роль місцевих бюджетів України суттєво зростає, оскільки рівень фінансової спроможності та фінансової стійкості територіальних громад (далі – ТГ) безпосередньо визначає їхню конкурентоспроможність та якість життя населення. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження економічної сутності, функцій та структури місцевих бюджетів як базових інструментів забезпечення збалансованого регіонального розвитку.

У сучасній економічній науці і практиці відсутній єдиний підхід до трактування сутності місцевих бюджетів, що зумовлено багатогранністю їх економічного змісту та функціонального призначення в системі публічних фінансів. Залежно від наукової концепції та методологічного підходу місцеві бюджети розглядаються як централізовані фонди фінансових ресурсів територіальних громад, фінансові плани органів місцевого самоврядування, інструменти перерозподілу валового внутрішнього продукту або механізми забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Аналізуючи науковий доробок щодо визначення сутності місцевих бюджетів, Л. Плукар доходить висновку, що «більшість науковців (В. Кравченко, О. Кириленко, П. Бечко, О. Ролінський) розглядають дану категорію у трьох

аспектах: як нормативно-правовий акт, як план доходів та видатків, як економічну категорію. Натомість інші економісти (О. Матвеева, М. Гапонюк, В. Яцюта) наполягають на дуальній сутності місцевих бюджетів, оскільки вони, по-перше, виступають складовою бюджетної системи держави, по-друге, є ключовим елементом місцевих фінансів та фундаментом розвитку місцевого самоврядування» [25, с. 162]. Така різноманітність підходів свідчить про складність і багатоаспектність цієї економічної категорії, що обумовлює необхідність поглибленого дослідження змісту місцевих бюджетів у контексті сучасних трансформаційних процесів у системі публічних фінансів.

Найбільш вдалим та змістовно виваженим, на нашу думку, є визначення соціально-економічної сутності поняття «місцевий бюджет», запропоноване Л. Катан, С. Качулою, Н. Демчук і Д. Павловою: «місцевий бюджет – це план формування та використання фонду фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування для забезпечення реалізації ними функцій та повноважень щодо соціального, економічного, культурного розвитку та інших позитивних змін адміністративно-територіальної одиниці з метою покращення якості життя населення» [14, с. 5]. Наведене визначення комплексно відображає економічний зміст місцевого бюджету, поєднуючи його ресурсну, управлінську та соціально-економічну складові.

Водночас трактування сутності місцевих бюджетів знаходить відображення не лише у наукових дослідженнях, а й у нормативно-правовому полі, яке визначає правові засади їх формування та використання. Тому для більш повного розкриття змісту цієї економічної категорії доцільно звернутися до положень чинного законодавства України.

Так, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [28] ототожнює поняття «бюджет місцевого самоврядування» та «місцевий бюджет», визначаючи їх як «план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування». Крім того, окремо регламентуються терміни «районний бюджет» як «план утворення і використання фінансових

ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання» і «обласний бюджет» як «план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання» [28].

Натомість Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI в пп.1 п. 1 ст. 2 дає загальне визначення бюджету як «плану формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду», надалі структурно уточнює дефініцію «місцеві бюджети» як «бюджет АР Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування», розкриваючи, своєю чергою, поняття «бюджети місцевого самоврядування» як «бюджети сільських, селищних, міських територіальних громад, а також бюджети районів у містах (у разі утворення районних у місті рад)» [3].

Отже, аналіз наукових підходів і положень чинного законодавства дає підстави стверджувати, що місцевий бюджет є складною багатофункціональною економічною категорією, яка поєднує фінансовий, правовий та управлінський аспекти. З одного боку, він є офіційним планом формування та використання фінансових ресурсів територіальної громади, з іншого – важливим інструментом реалізації функцій і повноважень органів місцевого самоврядування, забезпечення надання суспільних послуг та стимулювання соціально-економічного розвитку територій. Саме через місцеві бюджети формується фінансова основа місцевого самоврядування, реалізуються пріоритети регіональної бюджетної політики та створюються передумови для зміцнення фінансової спроможності територіальних громад.

До основних ознак місцевих бюджетів Ю. Раделицький відносить:

- територіальну приналежність місцевого бюджету;
- соціальну спрямованість;

- залежність формування та використання фінансового ресурсу місцевого бюджету від економічного потенціалу території;
- залежність формування та функціонування місцевого бюджету від особливостей побудови міжбюджетних відносин;
- законодавчу і нормативно-правову визначеність особливостей складання та функціонування місцевих бюджетів;
- визначення місцевих органів влади, населення і суб'єктів господарювання, які знаходяться або проживають на території адміністративно-територіального утворення, учасниками бюджетних відносин [29, с. 112].

Функції місцевих бюджетів у регіональному розвитку наведені на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Функції місцевих бюджетів у регіональному розвитку *

* Примітка. Розроблено автором

Розкриємо функції місцевих бюджетів більш детально:

- фіскальна функція – забезпечує акумулювання фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань і повноважень органів місцевого самоврядування;
- розподільча функція – полягає у спрямуванні бюджетних коштів на фінансування суспільних потреб та забезпеченні більш збалансованого розвитку територій;
- соціальна функція – передбачає фінансування соціальних гарантій, публічних послуг і заходів, спрямованих на підвищення добробуту населення;
- стимулююча функція – реалізується через підтримку економічного розвитку територій, створення сприятливих умов для підприємництва та

залучення інвестицій;

– контрольна функція – забезпечує нагляд за формуванням і використанням бюджетних коштів, сприяючи підвищенню прозорості та ефективності бюджетного процесу.

Як фінансова основа регіонального розвитку місцеві бюджети мають відповідати таким принципам (рис. 1.2):

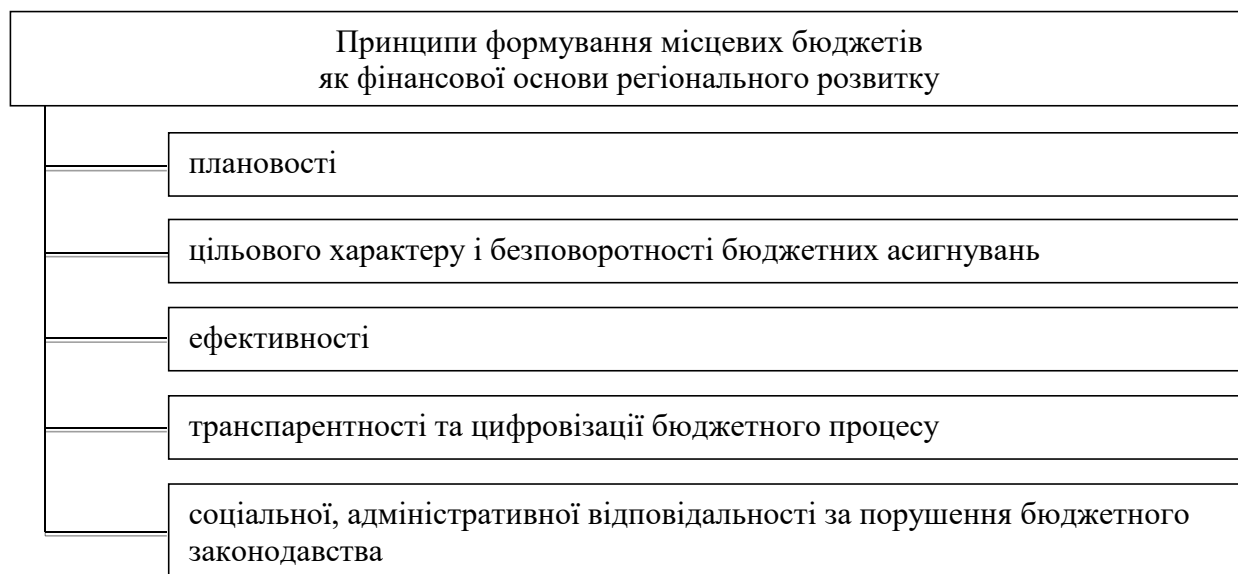

Рис. 1.2. Принципи формування місцевих бюджетів як фінансової основи регіонального розвитку *

* Примітка. Складено автором за даними джерел [31, с. 215].

Узагальнюючи, наголосимо, що місцеві бюджети посідають провідне місце у структурі публічних фінансів як базовий інструмент фінансового забезпечення регіонального розвитку. Через механізм місцевих бюджетів здійснюється фінансування суспільних послуг, модернізація та розвиток інфраструктури, реалізація цільових програм і проєктів місцевого значення, стимулювання економічної активності суб'єктів господарювання, а також створення умов для підвищення добробуту населення. Водночас рівень фінансової забезпеченості місцевих бюджетів є визначальним чинником ефективного виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих функцій, гарантування доступності та якості публічних послуг, а також формування передумов для збалансованого і сталого розвитку територій.

1.2. Механізм формування доходів і здійснення видатків місцевих бюджетів у забезпеченні регіонального розвитку

Ефективність регіонального розвитку значною мірою залежить від дієвості механізму формування доходів і здійснення видатків місцевих бюджетів, який забезпечує акумулювання та розподіл фінансових ресурсів для виконання завдань місцевого самоврядування. Саме через механізм мобілізації фінансових ресурсів та їх подальший розподіл органи місцевого самоврядування отримують можливість реалізовувати покладені на них повноваження, фінансувати суспільно важливі послуги, підтримувати розвиток інфраструктури і створювати передумови для підвищення якості життя населення. В умовах фінансової децентралізації значення місцевих бюджетів суттєво зросло, адже розширення фінансової автономії територіальних громад супроводжується підвищенням їхньої відповідальності за ефективне управління бюджетними ресурсами.

Механізм формування доходів і здійснення видатків місцевих бюджетів є важливим інструментом реалізації регіональної бюджетної політики та забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку територій. Ефективність його функціонування визначає рівень фінансової спроможності територіальних громад, можливості залучення інвестицій, підтримки підприємницької активності та реалізації стратегічних програм розвитку. Тому дослідження особливостей формування доходів місцевих бюджетів і напрямів використання бюджетних коштів має важливе теоретичне і практичне значення в контексті зміцнення фінансової стійкості територіальних громад і забезпечення сталого регіонального розвитку.

Як цілком слушно зазначають Л. Сідельникова та А. Петух, «ключовим елементом регіональної бюджетної політики є доходи місцевих бюджетів, обсяг і структура яких визначають рівень фінансової автономії територій, ефективність виконання бюджетних повноважень, а також можливості реалізації інвестиційних програм» [33]. Формування доходів місцевих бюджетів здійснюється відповідно

до положень Бюджетного кодексу України. Цей законодавчий акт визначає перелік дохідних джерел, порядок їх зарахування до відповідних бюджетів, механізми розмежування доходів між рівнями бюджетної системи та особливості міжбюджетного регулювання. Завдяки законодавчому закріпленню доходів за місцевими бюджетами створюється фінансова основа для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. Це забезпечує можливість виконання ними власних і делегованих функцій, а також фінансування заходів соціально-економічного розвитку територій. Водночас норми Бюджетного кодексу спрямовані не лише на розподіл фінансових ресурсів між бюджетами, а й на підтримання збалансованості бюджетної системи загалом. Їх реалізація сприяє зміцненню фінансової спроможності територіальних громад, підвищенню ефективності бюджетного управління та формуванню належних умов для сталого регіонального розвитку.

Відповідно до пп. 23 п. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України, «доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [3].

Згідно з п. 1 ст. 63 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», «доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів» [28].

Основним джерелом формування дохідної бази місцевих бюджетів є податкові надходження. Їх справляння регламентується Податковим кодексом України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [26], який визначає перелік податків і зборів, порядок їх обчислення, сплати та адміністрування. У структурі доходів місцевих бюджетів податкові надходження представлені як частиною загальнодержавних податків, закріплених за місцевими бюджетами, так і місцевими податками та зборами, що формують власну дохідну базу територіальних громад. Їх обсяг значною мірою визначає рівень фінансової

спроможності органів місцевого самоврядування та можливості фінансування соціально-економічного розвитку відповідних територій. Саме тому податкові надходження є ключовим елементом фінансової самостійності місцевих бюджетів і важливим чинником забезпечення сталого регіонального розвитку.

До складу місцевих бюджетів України надходить частина таких загальнодержавних податків і зборів: податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, рентної плати, акцизного та екологічного податків.

Система місцевого оподаткування представлена на рис. 1.3.

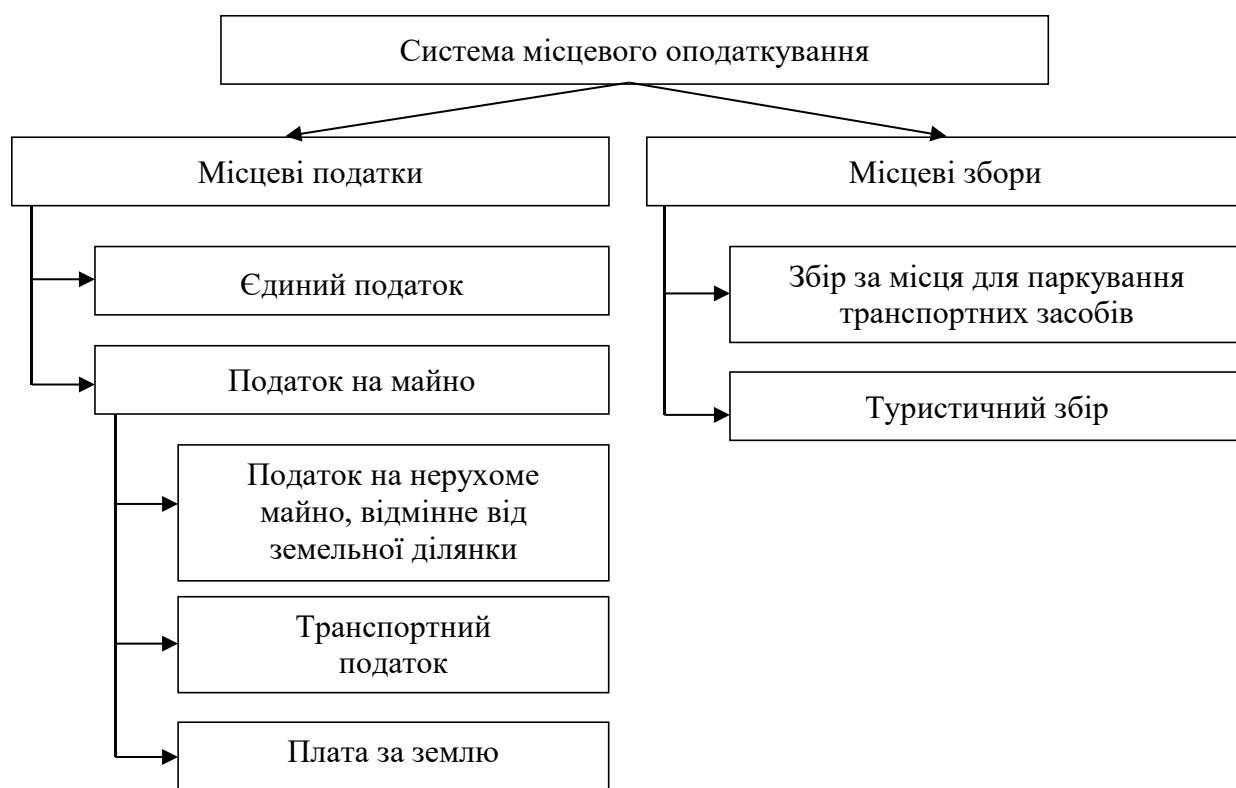

Рис. 1.3. Система місцевого оподаткування в Україні *

* Примітка. Складено автором за даними джерел [26].

Вагоме місце у структурі доходів місцевих бюджетів посідають неподаткові надходження, хоча за обсягами вони суттєво поступаються податковим платежам. Їх склад і порядок зарахування визначаються Бюджетним кодексом України [3]. До цієї групи доходів належать надходження від використання комунального майна, адміністративні збори та платежі, плата за

надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ, штрафні санкції та інші передбачені законодавством платежі.

На відміну від податкових надходжень, їх формування значною мірою залежить від ефективності управління комунальною власністю, якості надання публічних послуг та організації роботи органів місцевого самоврядування. Неподаткові надходження сприяють диверсифікації дохідної бази місцевих бюджетів, зменшенню залежності територіальних громад від окремих джерел фінансування та створенню додаткових можливостей для реалізації завдань соціально-економічного розвитку територій та регіону в цілому.

Доходи від операцій з капіталом формуються за рахунок продажу землі, об'єктів комунальної власності та інших активів територіальних громад. Їхня частка у доходах місцевих бюджетів, як правило, є незначною. Водночас ці надходження створюють додаткові фінансові можливості для реалізації проєктів регіонального розвитку, модернізації інфраструктури та оновлення матеріальної бази громад. Ефективне управління комунальними активами сприяє залученню ресурсів для вирішення стратегічних завдань розвитку територій. Проте такі доходи мають разовий характер, тому не можуть розглядатися як стабільне джерело бюджетних надходжень. Саме тому їх доцільно спрямовувати на фінансування інвестиційних і капітальних видатків, які забезпечують довгостроковий соціально-економічний ефект для регіону.

Важливим джерелом формування доходів місцевих бюджетів та інструментом фінансового вирівнювання територій є міжбюджетні трансферти. Вони забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи з метою зменшення диспропорцій у фінансовій спроможності територіальних громад. До складу міжбюджетних трансфертів належать базова дотація, субвенції та інші трансфертні платежі, що надаються з державного бюджету місцевим бюджетам. Їх залучення дає змогу забезпечувати фінансування делегованих державою повноважень, реалізовувати соціальні програми та підтримувати належний рівень надання публічних послуг населенню. Водночас надмірна залежність місцевих бюджетів від трансфертів

може обмежувати фінансову самостійність громад, тому одним із пріоритетів регіональної бюджетної політики є зміцнення власної дохідної бази територій при збереженні ефективних механізмів міжбюджетного регулювання.

Ще одним джерелом формування доходів місцевих бюджетів є цільові фонди, які забезпечують акумулювання коштів, призначених для фінансування конкретних заходів і програм розвитку. Їх формування здійснюється за рахунок надходжень, що мають цільовий характер використання, зокрема грантів, благодійної допомоги, добровільних внесків та інших коштів, передбачених законодавством. Використання таких фондів сприяє концентрації фінансових ресурсів на вирішенні пріоритетних завдань місцевого розвитку.

Доходи місцевих бюджетів формуються також за рахунок коштів ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських інституцій, що надходять у межах програм міжнародної технічної допомоги, грантового фінансування і проєктів регіонального розвитку. До 2022 року такі надходження мали переважно додатковий характер, спрямовуючись на реалізацію окремих інфраструктурних і соціально-економічних ініціатив. В умовах повномасштабної війни їх значення суттєво посилилося. Міжнародні ресурси стали одним із ключових джерел забезпечення відновлення критичної інфраструктури, підтримки життєдіяльності територіальних громад та фінансування заходів повоєнної відбудови, розширюючи ресурсну базу регіонального розвитку.

Узагальнюючи, слід зазначити, що розглянуті джерела формування доходів місцевих бюджетів забезпечують фінансову основу функціонування органів місцевого самоврядування та створюють передумови для реалізації їхніх повноважень. Водночас ефективність бюджетної системи визначається не лише обсягом акумульованих ресурсів, але й напрямками та результативністю їх використання. У цьому контексті особливого значення набуває видаткова частина місцевих бюджетів, яка відображає пріоритети соціально-економічного розвитку територій та рівень забезпечення публічних послуг населенню.

Відповідно до пп. 13 п. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України, «видатки бюджету – кошти, спрямовані на виконання бюджетних програм, передбачених

відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування» [3].

Згідно зі ст. 64 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», «видатки місцевого бюджету формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування» [28].

Видатки місцевих бюджетів класифікуються за кількома критеріями, що дає змогу системно відображати напрями використання бюджетних коштів та забезпечувати ефективне управління ними:

1. Функціональна класифікація – відображає розподіл видатків за галузями суспільного життя. Вона охоплює освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, економічну діяльність, житлово-комунальне господарство, культуру, фізичну культуру і спорт, а також державне управління. Такий підхід дозволяє визначити пріоритети соціально-економічного розвитку територій.

2. Економічна класифікація – поділяє їх на поточні та капітальні. Поточні видатки забезпечують щоденне функціонування бюджетних установ, тоді як капітальні спрямовуються на інвестиції в інфраструктуру, модернізацію та розвиток матеріально-технічної бази громад.

3. Відомча класифікація – відображає розподіл видатків за головними розпорядниками бюджетних коштів. Вона дає змогу оцінити участь різних органів влади та установ у процесі використання бюджетних ресурсів і підвищує рівень відповідальності за їх ефективність.

4. Програмна класифікація – базується на програмно-цільовому методі бюджетування. Видатки групуються за бюджетними програмами, що мають чітко визначені цілі, завдання та показники результативності. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості та ефективності використання коштів.

В умовах повномасштабної військової агресії РФ видаткова політика

місцевих бюджетів України зазнала суттєвої трансформації, що зумовлено зміною пріоритетів бюджетного фінансування на забезпечення першочергових потреб життєдіяльності населення і підтримку критично важливої інфраструктури територіальних громад.

У структурі видатків значно зросла частка витрат, пов'язаних із гуманітарним забезпеченням, соціальною підтримкою внутрішньо переміщених осіб, організацією тимчасового житла та наданням базових соціальних послуг. Паралельно відбулося переорієнтування бюджетних ресурсів на фінансування заходів цивільного захисту, територіальної оборони, ліквідації наслідків руйнувань та відновлення об'єктів соціальної й комунальної інфраструктури.

В умовах поглиблення дисбалансів між обсягами доступних фінансових ресурсів і зростаючими видатковими потребами громад особливого значення набуває зміцнення фінансової спроможності територіальних громад через удосконалення системи міжбюджетного вирівнювання та розширення доступу до зовнішніх джерел фінансування, зокрема міжнародної технічної допомоги та грантових ресурсів. Це створює додаткові можливості для стабілізації місцевих фінансів і забезпечення поступового відновлення регіонального розвитку.

1.3. Місцеві бюджети як чинник фінансової стійкості територіальних громад в умовах сучасних викликів

Теоретичні та прикладні аспекти формування і використання коштів місцевих бюджетів, забезпечення фіскальної автономії органів місцевого самоврядування та визначення інструментів зміцнення фінансової стійкості територіальних громад становлять важливий напрям досліджень у сфері публічних фінансів. Їх актуальність зумовлена необхідністю підвищення ефективності бюджетного процесу на місцевому рівні та забезпечення належного виконання органами місцевого самоврядування покладених на них

повноважень.

Під час повномасштабної збройної агресії РФ проти України значення цієї проблематики суттєво зростає. Воєнні дії призводять до руйнування виробничого потенціалу територій, скорочення податкової бази, порушення економічних зв'язків та посилення міграційних процесів, що негативно впливає на формування дохідної частини місцевих бюджетів. Одночасно зростає обсяг видаткових зобов'язань територіальних громад, пов'язаних із фінансуванням соціальної сфери, забезпеченням внутрішньо переміщених осіб, відновленням об'єктів критичної інфраструктури та реалізацією заходів у сфері безпеки. Це зумовлює посилення дисбалансів між доходами і видатками місцевих бюджетів.

У таких умовах важливого значення набувають дослідження фінансової стійкості територіальних громад, зокрема шляхом диверсифікації джерел доходів та оптимізації видатків, що дозволяє підвищити загальну спроможність і стабільність ТГ. Так, Т. Шматковська і Н. Чиж, досліджуючи фінансову стійкість територіальних громад як ключову передумову забезпечення їх життєздатності, доходять висновку, що «в умовах війни вона набуває ознак адаптивної спроможності, що проявляється у гнучкому перерозподілі видатків, підтриманні мінімально необхідного рівня доходів і збереженні платоспроможності місцевих бюджетів за одночасного скорочення економічної бази» [43]. Вплив повномасштабного вторгнення РФ на фінансову стійкість територіальних громад та можливостей подальшого підвищення їхньої спроможності під час воєнного стану розглядають Ю. Голинський і В. Нурієва [7]. Ключові чинники, інституційні та фінансові механізми зміцнення фінансової автономії органів місцевого самоврядування визначають А. Табачук та Г. Капленко [37]. На основі системного підходу М. Кужелєв, А. Нечипоренко, С. Стабіас аналізують зміни фінансової спроможності територіальних громад в умовах воєнного стану та зростання асиметрій фіскального простору [19].

Узагальнюючи наведене, доцільно констатувати, що оцінювання фінансової стійкості територіальних громад у прикладному вимірі ґрунтується на використанні системи взаємопов'язаних кількісних індикаторів, які дають

змогу комплексно охарактеризувати рівень їхньої фінансової спроможності, автономії та залежності від зовнішніх джерел фінансування. Разом з тим, у науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення переліку показників оцінювання фінансової стійкості ТГ. Залежно від мети дослідження акцент може зміщуватися на бюджетні, податкові, соціально-економічні або інституційні характеристики функціонування громади. Водночас більшість науковців сходяться на тому, що об'єктивна оцінка фінансової стійкості потребує використання системи взаємодоповнюючих індикаторів, які дозволяють комплексно охарактеризувати фінансовий стан, ресурсний потенціал та здатність громади виконувати свої функції в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. Узагальнення найбільш поширених підходів до оцінювання фінансової стійкості територіальних громад наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Система індикаторів оцінювання
фінансової стійкості територіальної громади

Група індикаторів	Показник	Економічний зміст
1	2	3
Фінансова стійкість	Частка власних доходів у бюджеті, %	Характеризує рівень фінансової автономії громади
	Рівень трансфертної залежності, %	Визначає залежність від державної підтримки
	Темп зростання доходів, %	Відображає динаміку фінансового розвитку
	Бюджетний баланс (дефіцит/профіцит)	Свідчить про збалансованість бюджету
Податковий потенціал	ПДФО на 1 жителя	Характеризує податкову базу громади
	Надходження місцевих податків	Відображає рівень мобілізації доходів
	Кількість платників податків	Визначає активність економічних суб'єктів
Фіскальні ризики	Кількість критичних ризиків	Визначається за моделлю CARVER+Shock
	Частка високоризикових факторів	Оцінює рівень загроз для бюджету

Продовж. табл. 1.1

1	2	3
Ефективність управління	Частка капітальних видатків	Характеризує інвестиційну спрямованість бюджету
	Рівень виконання бюджету, %	Відображає якість бюджетного планування
Відновлення громади	Кількість відновлених об'єктів	Оцінює темпи відбудови
	Рівень зайнятості населення	Характеризує економічну активність

* Примітка. Складено автором за даними джерел [11, с. 34; 27].

Наведена система індикаторів свідчить, що фінансова стійкість територіальної громади є комплексною характеристикою. Її оцінювання не може обмежуватися аналізом окремих показників доходів чи видатків, оскільки потребує врахування рівня фінансової автономії, податкового потенціалу, ефективності бюджетного менеджменту, ступеня вразливості до фіскальних ризиків та спроможності громади до відновлення в умовах кризових викликів.

Водночас, на нашу думку, у цьому контексті особливого значення набувають коефіцієнт покриття бюджетних видатків власними доходами (1.1) та коефіцієнт фіскальної автономії (1.2), які є базовими індикаторами оцінювання фінансової стійкості місцевих бюджетів. Вони дозволяють ідентифікувати ступінь забезпеченості видаткових зобов'язань власною дохідною базою та рівень залежності від міжбюджетних трансфертів.

$$K_{\text{покриття}} = \frac{D_z - T_d - T_m}{V_z - T_m}, \quad (1.1)$$

де D_z – загальні доходи місцевого бюджету;

T_d – трансферти з державного бюджету;

T_m – трансферти з місцевого бюджету іншим місцевим бюджетам;

V_z – загальні видатки місцевого бюджету.

Характеризує рівень фінансової самодостатності, відображаючи здатність

території забезпечувати фінансування поточних і стратегічних видатків за рахунок власної дохідної бази.

$$K_{\text{автономії}} = \frac{D_z - T_d - T_m}{D_z}, \quad (1.2)$$

де D_z – загальні доходи місцевого бюджету;

T_d – трансфери з державного бюджету;

T_m – трансфери з місцевого бюджету іншим місцевим бюджетами.

Характеризує рівень децентралізації, фінансової самостійності території та її спроможність здійснювати бюджетну політику без критичної залежності від рішень центральних органів влади.

В таблиці 1.2 наведено діапазон значень наведених коефіцієнтів та їх якісну інтерпретацію з погляду оцінювання фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Таблиця 1.2

Критерії оцінювання фінансової стійкості місцевих бюджетів *

Діапазон значення		Рівень фінансової самодостатності та фіскальної автономії	Характеристика стану місцевого бюджету та ступеня автономії
1		2	3
$K_{\text{покриття}}$	$> 0,65$	Високий	Бюджет є фінансово стійким. Високий ступінь децентралізації. Територія має розвинений економічний потенціал і незначну залежністю від рішень центральних органів влади та коливань у наповненні державного бюджету.
$K_{\text{автономії}}$	$> 0,60$		
$K_{\text{покриття}}$	$0,50-0,65$	Середній (достатній)	Оптимальний баланс доходів і видатків бюджету. Оптимальний рівень автономії. Наявна дохідна база покриває видатки на основні публічні послуги, однак реалізація проєктів розвитку вимагає додаткового фінансування у вигляді трансфертів/ запозичень.
$K_{\text{автономії}}$	$0,40-0,60$		

Продовж. табл. 1.2

1		2	3
$K_{\text{покриття}}$	0,30-0,49	Низький (дотаційний)	Фінансова стійкість під загрозою. Фіскальна спроможність обмежена. Місцеві фінанси значною мірою спираються на централізовані надходження, а бюджет території здатний виконувати свої функції виключно за умови стабільного та своєчасного фінансування з боку держави.
$K_{\text{автономії}}$	0,25-0,39		
$K_{\text{покриття}}$	$< 0,30$	Критичний (залежний)	Фінансова деструкція. Повна втрати автономії. Подібний стан є типовим для територій, що зазнали значних руйнувань унаслідок воєнних дій; життєздатність громади чи регіону підтримується за рахунок фінансування з державного бюджету.
$K_{\text{автономії}}$	$< 0,25$		

* Примітка. Авторська розробка

Застосування цих показників є особливо актуальним в умовах воєнного стану та макроекономічної нестабільності, коли відбуваються суттєві зміни у структурі доходів і видатків місцевих бюджетів, адже зазначені трансформації вимагають більш глибокої оцінки фінансових ризиків територіальних громад. Крім того, використання системи коефіцієнтів дає змогу здійснювати міжтериторіальні порівняння, виявляти диспропорції у фінансовій забезпеченості громад та формувати обґрунтовані підходи до вдосконалення механізмів бюджетного регулювання, що у підсумку підвищує якість управлінських рішень у сфері місцевих фінансів та регіонального розвитку.

Підсумовуючи, зазначимо, що місцеві бюджети є ключовим чинником фінансової стійкості територіальних громад, оскільки забезпечують ресурсну основу для виконання повноважень органів місцевого самоврядування та реалізації завдань місцевого розвитку. В умовах воєнного стану особливого значення набувають рівень фінансової самодостатності громад і ступінь їхньої залежності від міжбюджетних трансфертів. Тому оцінювання фінансової стійкості на основі показників покриття видатків власними доходами та фіскальної автономії дає змогу об'єктивно визначити фінансові можливості територіальних громад і окреслити напрями їх подальшого зміцнення.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Моніторинг доходів та видатків місцевих бюджетів України в умовах воєнних викликів

В умовах повномасштабної війни місцеві бюджети відіграють визначальну роль у фінансовому забезпеченні регіонального розвитку та функціонування територіальних громад, акумулюючи ресурси для реалізації соціально-економічних і гуманітарних потреб територій. Саме через систему місцевих бюджетів фінансується значна частина публічних послуг, здійснюється утримання об'єктів соціальної та критичної інфраструктури, реалізуються заходи соціального захисту населення, а також підтримується життєдіяльність громад в умовах зростання безпекових ризиків. Водночас воєнні дії спричинили суттєві зміни у функціонуванні системи місцевих фінансів, посиливши нерівномірність розвитку територій та загостривши проблему забезпечення достатнього обсягу бюджетних ресурсів.

Воєнний стан істотно вплинув як на формування дохідної бази місцевих бюджетів, так і на напрями використання бюджетних коштів. Скорочення економічної активності, руйнування виробничих потужностей, релокація бізнесу і міграція населення призвели до трансформації регіональної структури бюджетних надходжень. Одночасно суттєво зросли потреби у фінансуванні заходів безпеки, підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення пошкодженої інфраструктури та забезпечення безперервного надання суспільно важливих послуг.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває моніторинг доходів і видатків місцевих бюджетів, який дає змогу оцінити вплив воєнних викликів на

стан місцевих фінансів, виявити ключові тенденції їх розвитку та визначити проблемні аспекти бюджетного забезпечення регіонів.

В таблиці 2.1 розглянемо структуру доходів місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках.

Таблиця 2.1

Структура доходів місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Податкові надходження	434540,9	66,59	441094,1	64,91	504520,3	67,10
Неподаткові надходження	36511,4	5,59	43603,7	6,42	43081,4	5,73
Доходи від операцій з капіталом	3621,9	0,55	4854,9	0,71	5954,3	0,79
Від органів державного управління	177385,2	27,18	187932,4	27,66	196078,6	26,08
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	197,9	0,03	1427,4	0,21	1401,0	0,19
Цільові фонди	351,8	0,05	618,3	0,09	900,1	0,12
Разом доходів	652609,1	100,0	679530,8	100,00	751935,7	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За даними таблиці 2.1, структура доходів місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках відзначається відносною стабільністю і чіткою ієрархією складових. Домінуючою статтею доходів є податкові надходження, питома вага яких протягом усього досліджуваного періоду утримувалася на рівні понад двох третин загального обсягу – 66,59% у 2023 році, 64,91% у 2024 році та 67,10% у 2025 році. Це свідчить про визначальну роль податкових інструментів у формуванні фінансової бази місцевого самоврядування. В цьому контексті не можна не погодитися з П. Логвіновим, що фінансова децентралізація призводить

до зміни структури місцевих бюджетів [21].

Другою за питомою вагою складовою є трансфери від органів державного управління, частка яких становила 27,18%, 27,66% та 26,08% відповідно. Збереження цієї частки на рівні близько 27% упродовж трьох років вказує на стійку залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів і обмежену фіскальну автономію місцевого самоврядування.

Неподаткові надходження формують третю за значенням групу доходів із питомою вагою в межах 5,59-6,42%, що відображає помірну роль цього джерела у структурі доходів.

Решта складових – доходи від операцій з капіталом, надходження від міжнародних організацій та донорських установ, а також цільові фонди – мають незначну питому вагу, що сукупно не перевищує 1,1% у жодному з аналізованих років. Попри це, їх присутність у структурі доходів відображає диверсифікацію джерел фінансування місцевих бюджетів, зокрема в частині залучення зовнішньої підтримки в умовах воєнного часу.

В таблиці 2.2 розглянемо динаміку доходів місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках.

Таблиця 2.2

Динаміка дохідної частини місцевих бюджетів України
у 2023-2025 роках, млн. грн. *

Показники	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2024/2023		2025/2024	
				абс. відх., млн. грн.	темп приросту, %	абс. відх., млн. грн.	темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Податкові надходження	434540,9	441094,1	504520,3	+6553,2	+1,51	+63426,2	+14,38
Неподаткові надходження	36511,4	43603,7	43081,4	+7092,3	+19,42	-522,3	-1,20

Продовж. табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Доходи від операцій з капіталом	3621,9	4854,9	5954,3	+1233,0	+34,04	+1099,4	+22,65
Від органів державного управління	177385,2	187932,4	196078,6	+10547,2	+5,95	+8146,2	+4,33
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	197,9	1427,4	1401,0	+1229,5	+621,27	-26,4	-1,85
Цільові фонди	351,8	618,3	900,1	+266,5	+75,75	+281,8	+45,58
Разом доходів	652609,1	679530,8	751935,7	+26921,7	+4,13	+72404,9	+10,66

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

Дані таблиці 2.2 засвідчують тенденцію до зростання дохідної частини місцевих бюджетів у 2023-2025 роках, хоча темпи приросту за окремими статтями різняться. Загальний обсяг доходів зріс у 2024 році на 26921,7 млн грн, або на 4,13%, а у 2025 році – на 72 404,9 млн грн, або на 10,66%, що свідчить про поступове прискорення темпів нарощування дохідної бази.

Податкові надходження у 2024 році зросли лише на 6553,2 млн грн, або на 1,51%, що є доволі помірним приростом. Натомість у 2025 році динаміка суттєво покращилася – приріст склав 63426,2 млн грн, або 14,38%, що стало одним з ключових чинників загального збільшення доходів.

Неподаткові надходження у 2024 році продемонстрували відчутне зростання – на 7092,3 млн грн, або на 19,42%. Однак у 2025 році ця стаття скоротилася на 522,3 млн грн, або на 1,20%.

Доходи від операцій з капіталом демонструють стабільно високі темпи приросту: у 2024 році – на 34,04%, у 2025 році – на 22,65%, що свідчить про нарощування цього джерела доходів попри його незначний абсолютний обсяг.

Трансфerti від органів державного управління зростали помірно: на 10547,2 млн грн, або 5,95% у 2024 році, та на 8146,2 млн грн, або 4,33% у

2025 році. Уповільнення темпів приросту свідчить про поступове зменшення залежності місцевих бюджетів від централізованого фінансування.

Найбільш виражену динаміку продемонстрували надходження від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ. У 2024 році їх приріст склав 1229,5 млн грн, або 621,27%, що відображає різке розширення зовнішньої фінансової підтримки. У 2025 році обсяг цих надходжень дещо скоротився – на 26,4 млн грн, або на 1,85%, залишившись, однак, на якісно вищому рівні порівняно з 2023 роком.

Цільові фонди також характеризуються стабільно високими темпами приросту: 75,75% у 2024 році та 45,58% у 2025 році, хоча в абсолютному вимірі їх внесок залишається незначним.

Як було зазначено вище, домінуючою статтею доходів місцевих бюджетів України є податкові надходження. Розглянемо їхню структуру в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України
у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Податок на доходи фізичних осіб	289398,2	66,60	257530,8	58,38	300348,0	59,53
Податок на прибуток підприємств	15453,3	3,56	27913,7	6,33	23632,7	4,68
Рентна плата	5982,3	1,38	6525,4	1,48	6584,6	1,31
Акцизний податок	22399,3	5,15	27838,2	6,31	37058,5	7,35
Місцеві податки і збори	100008,8	23,01	119814,1	27,16	135312,7	26,82
Екологічний податок	1298,2	0,30	1470,4	0,33	1577,8	0,31
Інші податкові надходження	0,8	0,00	1,5	0,00	6,0	0,00
Разом податкових надходжень	434540,9	100,00	441094,1	100,00	504520,3	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За даними таблиці 2.3, структура податкових надходжень місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках характеризується домінуванням податку на доходи фізичних осіб, питома вага якого, попри певне скорочення з 66,60% у 2023 році до 58,38-59,53% у наступних роках, стабільно забезпечує понад половину всіх податкових надходжень. В абсолютному вимірі після зниження у 2024 році до 257,5 млрд грн (що пов'язане з вилученням «військового» ПДФО до державного бюджету) цей показник відновився у 2025 році до 300,3 млрд грн, перевищивши рівень базового року.

Другою за значенням складовою є місцеві податки і збори, питома вага яких зросла з 23,01% у 2023 році до 26,82-27,16% у наступних роках, а абсолютний обсяг збільшився з 100,0 млрд грн до 135,3 млрд грн, що свідчить про поступове зміцнення власної податкової бази місцевого самоврядування.

Помітну позитивну динаміку демонструє акцизний податок, частка якого зросла з 5,15% до 7,35% протягом досліджуваного періоду, а обсяг надходжень збільшився майже вдвічі – з 22,4 млрд грн. до 37,1 млрд грн.

Податок на прибуток підприємств у 2024 році суттєво зріс порівняно з попереднім роком – до 27,9 млрд грн, однак вже у 2025 році скоротився до 23,6 млрд грн, що зумовило коливання його питомої ваги в межах 3,56-6,33%.

Рентна плата, екологічний податок та інші податкові надходження займають незначну частку у структурі – сукупно менше 2% – і суттєвих змін протягом аналізованого періоду не зазнали.

В умовах децентралізації і воєнних викликів особливого значення набуває ефективність місцевого оподаткування як фінансової основи функціонування територій. «Воно не лише сприяє формуванню ресурсів місцевих бюджетів, але й забезпечує економічну стабільність, стимулює регіональний розвиток та підвищує якість послуг, що надаються населенню» [32, с. 395]. Рівень надходжень від місцевих податків і зборів значною мірою визначає можливості органів місцевого самоврядування щодо фінансування поточних потреб, реалізації програм розвитку і забезпечення бюджетної стійкості. Отже, доцільно проаналізувати структуру системи місцевого оподаткування (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Структура місцевого оподаткування в Україні
у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Податок на майно	43829,4	43,83	50237,9	41,93	58335,0	43,11
Єдиний податок	55805,4	55,80	69129,0	57,70	76413,1	56,47
Збір за місця для паркування транспортних засобів	151,4	0,15	174,1	0,15	205,4	0,15
Туристичний збір	222,6	0,22	273,1	0,23	359,2	0,27
Разом	100008,8	100,00	119814,1	100,00	135312,7	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За даними таблиці 2.4, структура місцевого оподаткування України у 2023-2025 роках відзначається стабільністю та чіткою ієрархією складових.

Домінуючою статтею є єдиний податок, питома вага якого протягом усього періоду утримувалася на рівні понад половини загального обсягу місцевих податків і зборів – 55,80% у 2023 році, 57,70% у 2024 році та 56,47% у 2025 році. В абсолютному вимірі надходження від єдиного податку стабільно зростали – з 55,8 млрд грн до 76,4 млрд грн, або на 36,9% за три роки.

Другою за значенням складовою є податок на майно, питома вага якого коливалася в межах 41,93-43,83%. Абсолютний обсяг надходжень збільшився з 43,8 млрд грн до 58,3 млрд грн, що відображає поступове нарощування фіскальних ефектів майнового оподаткування на місцевому рівні.

Збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір займають незначну частку у структурі – по 0,15% та 0,22-0,27% відповідно. Попри мізерний абсолютний обсяг, обидві статті демонструють стабільне зростання, а туристичний збір у 2025 році збільшився на 61,4% порівняно з 2023 роком – з 222,6 млн грн до 359,2 млн грн.

Загалом структура місцевого оподаткування залишається стабільною та практично незмінною протягом усього аналізованого періоду, що свідчить про усталеність системи місцевих податків і зборів в Україні.

Зазначимо, що дослідження структури податкових надходжень дозволяє оцінити особливості формування власних доходів місцевих бюджетів і визначити основні джерела фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Проте оцінка ролі місцевих бюджетів у забезпеченні регіонального розвитку потребує аналізу не лише процесів мобілізації доходів, а й напрямів використання акумульованих коштів. Саме структура видатків відображає бюджетні пріоритети держави і органів місцевого самоврядування, характеризує розподіл фінансових ресурсів між основними сферами суспільного життя та дозволяє оцінити вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій.

В таблиці 2.5 проаналізуємо структуру видатків місцевих бюджетів України.

Таблиця 2.5

Структура видатків місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
Загальнодержавні функції	53003,6	8,19	61563,1	9,16	73492,8	9,49
Громадський порядок, безпека та судова влада	16817,4	2,60	20054,1	2,99	17574,0	2,27
Економічна діяльність	112983,6	17,47	96725,6	14,40	89359,9	11,54
Охорона навколишнього природного середовища	1193,4	0,18	869,0	0,13	1225,6	0,16
Житлово-комунальне господарство	62028,4	9,59	58638,4	8,73	76066,0	9,83
Охорона здоров'я	38161,3	5,90	37207,3	5,54	43205,0	5,58
Духовний та фізичний розвиток	26653,4	4,12	29330,5	4,37	32680,7	4,22

Продовж. табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7
Освіта	248186,7	38,37	283694,4	42,23	326787,6	42,22
Соціальний захист та соціальне забезпечення	44879,5	6,94	57193,4	8,51	61577,0	7,96
Міжбюджетні трансферти	42915,3	6,63	26522,3	3,95	52088,5	6,73
Разом видатків	646822,6	100,0	671798,1	100,00	774057,1	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За даними таблиці 2.5, структура видатків місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках характеризується чіткою пріоритизацією соціальної сфери при одночасному скороченні частки економічної діяльності. Причому домінуючою статтею видатків є освіта, питома вага якої зросла з 38,37% у 2023 році до 42,22-42,23% у 2024-2025 роках. Це свідчить про збереження освіти як безумовного пріоритету місцевих бюджетів навіть в умовах воєнного часу.

Другою за значенням статтею є економічна діяльність, однак її питома вага демонструє стійку тенденцію до скорочення – з 17,47% у 2023 році до 11,54% у 2025 році, що відображає переорієнтацію видаткових пріоритетів на соціальні потреби.

Житлово-комунальне господарство і загальнодержавні функції формують по 8-10% видатків кожна, причому частка загальнодержавних функцій поступово зростає – з 8,19% до 9,49%, що значною мірою зумовлено необхідністю адаптації системи місцевого управління до умов воєнного стану.

Соціальний захист і соціальне забезпечення займають 6,94-8,51% видатків, а охорона здоров'я – в середньому 5,67%. Духовний та фізичний розвиток утримує частку на середньому рівні 4,24%, тоді як громадський порядок і безпека коливаються в межах 2,27-2,99%.

Міжбюджетні трансферти у 2024 році суттєво скоротили свою питому вагу – до 3,95% проти 6,63% у 2023 році, однак у 2025 році відновилися до 6,73%, що свідчить про посилення ролі механізмів міжбюджетного регулювання у забезпеченні збалансованості місцевих бюджетів.

Найменшу питому вагу стабільно займає охорона навколишнього природного середовища – менше 0,2% упродовж усього періоду, що відображає обмежений пріоритет екологічних видатків у структурі місцевих бюджетів.

В таблиці 2.6 розглянемо динаміку видатків місцевих бюджетів України.

Таблиця 2.6

Динаміка видатків місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках *

Показники	2023 рік	2024 рік	2025 рік	2024/2023		2025/2024	
				абс. відх., млн. грн.	темп приросту, %	абс. відх., млн. грн.	темп приросту, %
Загальнодержавні функції	53003,6	61563,1	73492,8	+8559,5	+16,15	+11929,7	+19,38
Громадський порядок, безпека та судова влада	16817,4	20054,1	17574,0	+3236,7	+19,25	-2480,1	-12,37
Економічна діяльність	112983,6	96725,6	89359,9	-16258,0	-14,39	-7365,7	-7,62
Охорона навколишнього природного середовища	1193,4	869,0	1225,6	-324,4	-27,18	+356,6	+41,04
Житлово-комунальне господарство	62028,4	58638,4	76066,0	-3390,0	-5,47	+17427,6	+29,72
Охорона здоров'я	38161,3	37207,3	43205,0	-954,0	-2,50	+5997,7	+16,12
Духовний та фізичний розвиток	26653,4	29330,5	32680,7	+2677,1	+10,04	+3350,2	+11,42
Освіта	248186,7	283694,4	326787,6	+35508	+14,31	+43093,2	+15,19
Соціальний захист та соціальне забезпечення	44879,5	57193,4	61577,0	+12314	+27,44	+4383,6	+7,66
Міжбюджетні трансферти	42915,3	26522,3	52088,5	-16393,0	-38,20	+25566,2	+96,40
Разом видатків	646822,6	671798,1	774057,1	+24975,5	+3,86	+102259,0	+15,22

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За даними таблиці 2.6, динаміка видатків місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках свідчить про загальне нарощування видаткової частини, однак із суттєвою диференціацією темпів приросту за окремими статтями.

Загальний обсяг видатків зріс у 2024 році на 24975,5 млн грн, або на 3,86%, тоді як у 2025 році приріст значно прискорився – до 102259,0 млн грн, або 15,22%, що свідчить про суттєве розширення видаткових зобов'язань місцевих бюджетів в умовах трансформації функцій місцевого самоврядування і зростання потреб у фінансовому забезпеченні відновлення і розвитку територій.

Найбільшу абсолютну динаміку демонструють видатки на освіту, які щороку стабільно зростають: у 2024 році – на 35508,0 млн грн, або 14,31%, у 2025 році – на 43093,2 млн грн, або 15,19%. Це підтверджує незмінний пріоритет освітньої сфери у видатковій політиці місцевого самоврядування.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2024 році зросли на 27,44%, однак у 2025 році темп приросту суттєво сповільнився до 7,66%, що засвідчує стабілізацію соціальних видатків після пікового навантаження попереднього року.

Загальнодержавні функції демонструють стабільно високі темпи зростання: 16,15% у 2024 році та 19,38% у 2025 році, що є характерною ознакою видаткової структури в умовах воєнного стану.

Видатки на житлово-комунальне господарство у 2024 році скоротилися на 3390,0 млн грн, або на 5,47%, проте у 2025 році продемонстрували значний приріст – на 17427,6 млн грн, або 29,72%, що пов'язано з відновленням інфраструктури.

Економічна діяльність є єдиною статтею, що демонструє стійке скорочення: у 2024 році – на 14,39%, у 2025 році – на 7,62%, що відображає переорієнтацію видаткових пріоритетів із економічних на соціальні потреби.

Охорона навколишнього природного середовища та охорона здоров'я у 2024 році зазнали незначного скорочення, проте у 2025 році відновили зростання – на 41,04% та 16,12% відповідно.

Видатки на громадський порядок і безпеку у 2024 році зросли на 19,25%,

однак у 2025 році скоротилися на 12,37%, що пов'язано зі змінами у розподілі повноважень між державним і місцевими бюджетами у сфері безпеки.

Міжбюджетні трансфerti характеризуються найбільш волатильною динамікою: у 2024 році вони скоротилися на 38,20%, натомість у 2025 році зросли майже вдвічі – на 96,40%, що свідчить про суттєві коливання в міжбюджетних відносинах.

Таким чином, аналіз структури та динаміки видатків місцевих бюджетів України у 2023-2025 роках свідчить про суттєву трансформацію видаткових пріоритетів під впливом воєнних викликів. Попри зростання загального обсягу видатків, їх структура залишається соціально орієнтованою, що підтверджується домінуванням видатків на освіту, соціальний захист, охорону здоров'я та житлово-комунальне господарство. Водночас спостерігається скорочення частки та обсягів фінансування економічної діяльності, що відображає концентрацію бюджетних ресурсів на забезпеченні першочергових потреб населення та підтриманні функціонування територій в умовах воєнного стану.

Виявлені тенденції свідчать про підвищення ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціальної стабільності, відновленні інфраструктури та реалізації заходів, спрямованих на подолання наслідків війни. Разом з тим, збереження високого рівня видаткового навантаження потребує подальшого зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, удосконалення механізмів міжбюджетного регулювання та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів як необхідних передумов забезпечення збалансованого регіонального розвитку.

2.2. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів Дністровського району Чернівецької області

Дністровський район – адміністративно-територіальна одиниця на сході Чернівецької області, утворена в рамках адміністративно-територіальної реформи

19 липня 2020 року. Він охоплює 10 територіальних громад та 107 населених пунктів із загальною площею понад 2120 кв. км. Адміністративним центром є місто Кельменці.

До складу Дністровського району входять такі територіальні громади:

- сільські ТГ: Вашковецька, Клішковецька, Лівинецька, Мамалигівська, Недобоївська, Рукшинська;
- селищна ТГ: Кельменецька;
- міські ТГ: Сокирянська, Хотинська, Новодністровська.

Отже, до складу Дністровського району входять десять територіальних громад, які відрізняються за чисельністю населення, економічним потенціалом та рівнем бюджетної спроможності. Це зумовлює нерівномірний розподіл фінансових ресурсів між громадами і різний внесок кожної з них у формування доходної частини зведеного бюджету району. Для оцінки територіальної структури доходів та визначення ролі окремих громад у наповненні бюджету доцільно проаналізувати показники доходів зведеного бюджету Дністровського району за 2023-2025 роки, наведені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Територіальна структура доходів зведеного бюджету Дністровського району
Чернівецької області у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
Вашковецька громада	40880,5	2,60	44941,6	2,60	49668,3	2,53
Кельменецька громада	287059,6	18,28	306709,3	17,73	356235,4	18,16
Клішковецька громада	128658,8	8,19	153884,8	8,89	159988,1	8,16
Лівинецька громада	57060,6	3,63	57943,1	3,35	64261,9	3,28
Мамалигівська громада	98680,8	6,28	105194,7	6,08	108315,3	5,52
Недобоївська громада	113328,6	7,22	121097,6	7,00	129083,9	6,58

Продовж. табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7
Новодністровська громада	174752,7	11,13	156881,4	9,07	228306,3	11,64
Рукшинська громада	53465,7	3,40	52597,3	3,04	58083,6	2,96
Сокирянська громада	368756,2	23,48	486449,6	28,12	539248,2	27,50
Хотинська громада	248070,5	15,79	244368,3	14,12	268052,7	13,67
Разом доходів	1570714,0	100,0	1730067,7	100,00	1961243,7	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За даними таблиці 2.7, територіальна структура доходів зведеного бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках відзначається суттєвою нерівномірністю між громадами при загальній тенденції до зростання сукупного обсягу доходів. Загальний обсяг доходів зріс з 1570,7 тис грн у 2023 році до 1961,2 тис грн у 2025 році, що становить приріст на 24,9% за 2 роки.

Беззаперечним лідером за питомою вагою є Сокирянська громада, частка якої зросла з 23,48% до 27,50-28,12%, а абсолютний обсяг доходів збільшився з 368,8 тис грн до 539,2 тис грн, або на 46,2% за досліджуваний період. Це свідчить про випереджальні темпи нарощування дохідної бази цієї громади порівняно з іншими. Другою за значенням є Кельменецька громада з відносно стабільною часткою близько 17,73-18,28% та приростом доходів з 287,1 тис грн до 356,2 тис грн. Хотинська громада займає третю позицію з питомою вагою 13,67-15,79%, однак її частка поступово скорочується попри абсолютне зростання доходів із 248,1 тис грн до 268,1 тис грн.

Новодністровська громада демонструє найбільш виражену нестабільність динаміки: у 2024 році її доходи скоротилися з 174,8 тис грн до 156,9 тис грн, а питома вага знизилася з 11,13% до 9,07%, проте у 2025 році відбулося різке відновлення – до 228,3 тис грн та 11,64%, що є найвищим темпом приросту серед усіх громад у 2025 році.

Клішківська, Недобоївська та Мамалигівська громади формують середню групу з питомою вагою від 5,52% до 8,89% кожна. При цьому частки Мамалигівської та Недобоївської громад поступово скорочуються, тоді як

абсолютні обсяги їх доходів помірно зростають.

Найменші частки у структурі доходів стабільно займають Вашковецька, Рукшинська та Лівинецька громади – сукупно близько 9-10%, причому питома вага кожної з них незначно, але послідовно скорочується протягом усього аналізованого періоду.

Таким чином, територіальна структура доходів Дністровського району характеризується високою концентрацією: лише три громади – Сокирянська, Кельменецька та Хотинська – акумулюють 57-60% усіх доходів району, що свідчить про значну фінансову диференціацію між громадами і нерівномірність їх економічного розвитку.

Виявлені особливості територіальної структури доходів зведеного бюджету Дністровського району значною мірою обумовлені відмінностями у формуванні податкової бази окремих громад. Саме податкові надходження є ключовим індикатором фінансової спроможності територіальних громад та рівня розвитку їх економічного потенціалу. Тому наступним етапом дослідження є аналіз територіальної структури податкових надходжень, результати якого представлені в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Територіальна структура податкових надходжень зведеного бюджету
Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
Вашковецька громада	11004,7	1,63	14564,9	1,97	17322,1	1,93
Кельменецька громада	130340,6	19,34	142948,1	19,29	176689,5	19,67
Клішківська громада	34281,4	5,09	42369,9	5,72	49316,4	5,49
Лівинецька громада	19672,8	2,92	22786,7	3,07	27124,0	3,02

Продовж. табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7
Мамалигівська громада	40350,1	5,99	41763,3	5,64	47188,4	5,25
Недобойська громада	32740,2	4,86	44202,1	5,96	54291,2	6,04
Новодністровська громада	113204,7	16,80	102317,8	13,81	117839,8	13,12
Рукшинська громада	11906,9	1,77	13422,0	1,81	17600,7	1,96
Сокирянська громада	172525,6	25,60	194062,0	26,18	245736,7	27,36
Хотинська громада	107782,1	16,00	122687,8	16,55	145175,8	16,16
Разом податкових надходжень	673809,1	100,0	741124,6	100,00	898284,6	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За даними таблиці 2.8, територіальна структура податкових надходжень зведеного бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках характеризується значною нерівномірністю розподілу між громадами та стабільним зростанням загального обсягу. Сукупний обсяг податкових надходжень зріс з 673,8 тис грн у 2023 році до 898,3 тис грн у 2025 році, що становить приріст на 33,32% за два роки – вищий темп, ніж загальне зростання доходів району, що свідчить про посилення ролі податкової складової.

Беззаперечним лідером є Сокирянська громада, частка якої послідовно зростає – з 25,60% до 27,36%, а абсолютний обсяг податкових надходжень збільшився з 172,5 тис грн до 245,7 тис грн, або на 42,43%. Це підтверджує випереджальний розвиток податкової бази цієї громади порівняно з іншими. Кельменецька громада займає другу позицію зі середньою часткою 19,43% та приростом надходжень з 130,3 тис грн до 176,7 тис грн. Хотинська громада формує третю позицію з питомою вагою 16,00-16,55%, демонструючи помірне, але стабільне зростання – з 107,8 тис грн до 145,2 тис грн.

Новодністровська громада, попри четверту позицію за абсолютним обсягом, демонструє негативну структурну динаміку: її частка скоротилася з 16,80% у 2023 році до 13,12% у 2025 році. У 2024 році обсяг надходжень знизився з 113,2 тис грн до 102,3 тис грн, і лише у 2025 році відновився до 117,8 тис грн, що, однак, не компенсувало втрачених структурних позицій.

Недобоївська громада демонструє найбільш виражене структурне зростання серед малих громад – її питома вага збільшилася з 4,86% до 6,04% протягом аналізованого періоду, а обсяг надходжень зріс на 65,8% – з 32,7 тис грн до 54,3 тис грн, що є одним із найвищих темпів приросту в районі.

Мамалигівська та Клішківська громади формують середню групу з часткою близько 5-6% кожна, причому питома вага Мамалигівської громади поступово скорочується з 5,99% до 5,25%, тоді як Клішківська дещо зміцнила свої позиції – з 5,09% до 5,49%.

Найменші частки стабільно займають Вашківська, Рукшинська та Лівинецька громади – сукупно 6,32% у 2023 році, 6,85% у 2024 році та 6,91% у 2025 році. Проте всі три демонструють помірне абсолютне зростання та відносну стабільність структурних позицій.

Таким чином, податкові надходження Дністровського району відзначаються високою концентрацією: чотири найбільші громади – Сокирянська, Кельменецька, Хотинська та Новодністровська – акумулюють понад 75% усіх податкових надходжень, що свідчить про суттєву фіскальну диференціацію між громадами району.

Виявлені особливості територіальної структури податкових надходжень зведеного бюджету Дністровського району засвідчили високий рівень концентрації фіскальних ресурсів у межах кількох найбільших територіальних громад і суттєву нерівномірність їх розподілу. Водночас податкові надходження відображають лише дохідну складову бюджетної системи, тоді як для комплексного аналізу фінансових процесів на територіальному рівні доцільно враховувати також показники бюджетних видатків. У зв'язку з цим наступним етапом дослідження є аналіз територіальної структури видатків зведеного бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках, що представлена в таблиці 2.9.

За даними таблиці 2.9, територіальна структура видатків зведеного бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках відзначається суттєвою нерівномірністю між громадами і загальною тенденцією

до зростання. Сукупний обсяг видатків збільшився з 1 560,9 тис грн у 2023 році до 1 922,4 тис грн у 2025 році, що становить приріст на 23,16%.

Таблиця 2.9

Територіальна структура видатків зведеного бюджету Дністровського району
Чернівецької області у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
Вашковецька громада	38237,6	2,45	42771,7	2,53	49671,8	2,58
Кельменецька громада	283854,0	18,19	304691,2	18,01	362292,1	18,85
Клішківська громада	122037,7	7,82	150203,9	8,88	161146,4	8,38
Лівинецька громада	52957,0	3,39	60242,1	3,56	64973,5	3,38
Мамалигівська громада	107570,9	6,89	106660,0	6,30	111428,4	5,80
Недобойська громада	113291,2	7,26	114141,2	6,75	128711,5	6,70
Новодністровська громада	175785,0	11,26	153014,4	9,04	208873,0	10,87
Рукшинська громада	49641,4	3,18	53548,9	3,17	57612,9	3,00
Сокирянська громада	367543,5	23,55	461978,5	27,31	508693,0	26,46
Хотинська громада	249993,2	16,02	244486,9	14,45	268994,7	13,99
Разом видатків	1560911,5	100,0	1691738,8	100,00	1922397,3	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

Беззаперечним лідером за питомою вагою є Сокирянська громада, частка якої зросла з 23,55% у 2023 році до 27,31% у 2024 році, дещо скорочуючись до 26,46% у 2025 році. Абсолютний обсяг видатків цієї громади збільшився з 367,5 тис грн до 508,7 тис грн, або на 38,41%.

Другу позицію займає Кельменецька громада зі середньою часткою 18,35% та приростом видатків з 283,9 тис грн до 362,3 тис грн. Хотинська громада формує третю позицію, однак її питома вага поступово скорочується – з 16,02% у 2022 році до 13,99% у 2025 році попри абсолютне зростання видатків з 250,0 тис грн до 269,0 тис грн за відповідний період.

Новодністровська громада демонструє нестабільну динаміку: у 2024 році видатки скоротилися з 175,8 тис грн до 153,0 тис грн, а питома вага знизилася з 11,26% до 9,04%, проте у 2025 році відбулося відновлення до 208,9 тис грн та 10,87% відповідно.

Клішківцево та Недобоївська громади формують середню групу з часткою близько 6,70-8,88% кожна. Питома вага Клішківцевої громади зросла з 7,82% у 2023 році до 8,38% у 2025 році, тоді як частка Недобоївської скоротилася з 7,26% до 6,70% відповідно. Мамалигівська громада також демонструє поступове зниження питомої ваги – з 6,89% до 5,80%, попри незначне абсолютне зростання видатків.

Найменші частки стабільно займають Вашківцево, Рукшинська та Лівинецька громади – сукупно 8,95% у 2023 році, 9,26% у 2024 році та 8,96% у 2025 році. Усі три територіальні громади демонструють помірно абсолютне зростання при відносно стабільних структурних позиціях.

Отже, видаткова структура місцевих бюджетів Дністровського району характеризується високою концентрацією: три найбільші громади – Сокирянська, Кельменецька та Хотинська – акумулюють 57-60% усіх видатків району, що відображає суттєву диференціацію фінансового потенціалу громад.

Подальший аналіз доцільно зосередити на структурі доходів місцевих бюджетів ТГ Дністровського району у розрізі основних джерел їх формування – податкових надходжень і міжбюджетних трансфертів, оскільки саме ці складові визначають рівень фінансової самодостатності територіальних громад та ступінь їх залежності від державної фінансової підтримки (табл. 2.10).

Аналіз структури доходів бюджетів територіальних громад Дністровського району Чернівецької області за основними джерелами формування, проведений в таблиці 2.10, засвідчує, що громади району істотно різняться за рівнем фіскальної самостійності, який визначається співвідношенням податкових надходжень і міжбюджетних трансфертів у структурі доходів кожної з них, що відображає нерівномірність їх економічного розвитку і податкового потенціалу і зумовлює різний ступінь залежності від централізованого фінансування.

Таблиця 2.10

Структура доходів бюджетів територіальних громад Дністровського району
Чернівецької області за основними джерелами формування у 2023-2025 роках *

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
Вашковецька громада						
- податкові надходження	11004,7	26,92	14564,9	32,41	17322,1	34,88
- трансферти	28327,5	69,29	28528,1	63,48	31027,9	62,47
Кельменецька громада						
- податкові надходження	130340,6	45,41	142948,1	46,61	176689,5	49,60
- трансферти	145028,0	50,52	152070,3	49,58	169265,9	47,52
Клішківська громада						
- податкові надходження	34281,4	26,65	42369,9	27,53	49316,4	30,83
- трансферти	90162,1	70,08	94964,3	61,71	104406,2	65,26
Лівинецька громада						
- податкові надходження	19672,8	34,48	22786,7	39,33	27124,0	42,21
- трансферти	35077,7	61,47	33501,1	57,82	35867,1	55,81
Мамалигівська громада						
- податкові надходження	40350,1	40,89	41763,3	39,70	47188,4	43,57
- трансферти	50901,8	51,58	50543,3	48,05	56163,8	51,85
Недобоївська громада						
- податкові надходження	32740,2	28,89	44202,1	36,50	54291,2	42,06
- трансферти	63357,1	55,91	64368,0	53,15	70900,1	54,93
Новодністровська громада						
- податкові надходження	113204,7	64,78	102317,8	65,22	117839,8	51,61
- трансферти	54336,5	31,09	43984,2	28,04	58463,9	25,61
Рукшинська громада						
- податкові надходження	11906,9	22,27	13422,0	25,52	17600,7	30,30
- трансферти	39407,3	73,71	37733,9	71,74	39376,1	67,79
Сокирянська громада						
- податкові надходження	172525,6	46,79	194062,0	39,89	245736,7	45,57

Продовж. табл. 2.10

1	2	3	4	5	6	7
- трансферти	161558,6	43,81	180074,6	37,02	229495,8	42,59
Хотинська громада						
- податкові надходження	107782,1	43,45	122687,8	50,21	145175,8	54,16
- трансферти	89254,8	35,98	93576,2	38,29	97036,6	36,20

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

Найвищий рівень фіскальної самостійності демонструє Новодністровська громада, в якій податкові надходження формували 64,78% доходів у 2023 році та 65,22% у 2024 році. Однак у 2025 році цей показник суттєво знизився до 51,61%, що свідчить про погіршення власної дохідної бази громади. Натомість частка трансфертів зросла з 31,09% до 25,61%, тобто залежність від зовнішнього фінансування дещо скоротилася в абсолютному вимірі, проте структурний дисбаланс посилюється.

Сокирянська громада також характеризується відносно збалансованою структурою доходів: питома вага податкових надходжень коливалася в межах 39,89-46,79%, тоді як трансферти становили 37,02-43,81%. Показово, що у 2024 році частка податкових надходжень помітно знизилася до 39,89%, однак у 2025 році відновилася до 45,57%. Абсолютний обсяг податкових надходжень зріс з 172,5 тис грн до 245,7 тис грн, трансфертів – з 161,6 тис грн до 229,5 тис грн.

Кельменецька і Хотинська територіальні громади демонструють позитивну динаміку фіскальної самостійності. У Кельменецькій громаді частка податкових надходжень зросла з 45,41% до 49,60%, тоді як питома вага трансфертів скоротилася з 50,52% до 47,52%, тобто громада наближається до паритету між власними та залученими доходами. Хотинська громада демонструє ще виразнішу позитивну тенденцію: частка податкових надходжень збільшилася з 43,45% до 54,16%, що у 2025 році вперше забезпечило перевищення податковими надходженнями трансфертів у структурі доходів.

Мамалигівська громада характеризується відносно стабільною структурою: податкові надходження формують в середньому 41,38% доходів, трансферти –

в середньому 50,49%, без виражених структурних зрушень протягом аналізованого періоду.

Лівинецька та Недобоївська громади демонструють помітне підвищення фіскальної самостійності впродовж 2023-2025 років. У Лівинецькій громаді частка податкових надходжень зросла з 34,48% до 42,21%, у Недобоївській – з 28,89% до 42,06%, тоді як питома вага трансфертів скоротилася з 61,47% до 55,81% та з 55,91% до 54,93% відповідно.

Найнижчий рівень фіскальної самостійності зберігається у Вашковецькій, Клішковецькій та Рукшинській громадах, де трансферти стабільно формують понад 60-70% доходів. Попри певне скорочення залежності від трансфертів протягом досліджуваного періоду – зокрема, у Рукшинській громаді з 73,71% до 67,79%, у Клішковецькій з 70,08% до 65,26%, у Вашковецькій з 69,29% до 62,47%, ці територіальні громади залишаються найбільш фінансово залежними від зовнішнього фінансування.

Таким чином, проведений аналіз засвідчує загальну позитивну тенденцію до підвищення фіскальної самостійності громад Дністровського району: у більшості з них питома вага податкових надходжень зростає, а залежність від трансфертів поступово скорочується. Водночас зберігається суттєва диференціація між громадами, що зумовлює необхідність подальшого зміцнення власної дохідної бази фінансово слабких громад.

В таблиці 1.2 кваліфікаційної роботи бакалавра були наведені критерії оцінювання фінансової стійкості місцевих бюджетів. Розрахуємо для кожного бюджету територіальних громад Дністровського району Чернівецької області індикатори фіскальної автономії (табл. 2.11) та фінансової самодостатності (табл. 2.12) та зробимо відповідні висновки.

Аналіз індикаторів фіскальної автономії бюджетів територіальних громад Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках, проведений в таблиці 2.11, засвідчує значну диференціацію громад за рівнем фінансової незалежності, неоднорідність динаміки досліджуваного показника і збереження істотних структурних диспропорцій між окремими громадами району.

Таблиця 2.11

Індикатори фінансової автономії бюджетів територіальних громад
Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках *

Територіальна громада	Коефіцієнт фінансової автономії			Рівень фінансової автономії
	2023 рік	2024 рік	2025 рік	
Вашковецька громада	0,31	0,37	0,38	Низький (дотаційний)
Кельменецька громада	0,49	0,50	0,52	Середній (достатній)
Клішківська громада	0,30	0,38	0,35	Низький (дотаційний)
Лівинецька громада	0,39	0,42	0,44	Середній (достатній)
Мамалигівська громада	0,48	0,52	0,48	Середній (достатній)
Недобоївська громада	0,44	0,47	0,45	Середній (достатній)
Новодністровська громада	0,69	0,72	0,74	Високий
Рукшинська громада	0,26	0,28	0,32	Низький (дотаційний)
Сокирянська громада	0,56	0,63	0,57	Середній (достатній)
Хотинська громада	0,64	0,62	0,64	Високий

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

За рівнем фінансової автономії територіальні громади Дністровського району розподіляються на три групи.

1. Група з високим рівнем фінансової автономії – Новодністровська та Хотинська громади.

Новодністровська громада демонструє найвищі значення коефіцієнта та стійку позитивну динаміку – з 0,69 у 2023 році до 0,74 у 2025 році, що свідчить про послідовне зміцнення власної дохідної бази. Хотинська громада також утримує високий рівень фінансової автономії з коефіцієнтом 0,64 у 2023 році та 2025 році, хоча у 2024 році спостерігалася його незначне зниження до 0,62.

2. Група із середнім (достатнім) рівнем фінансової автономії – Кельменецька, Лівинецька, Мамалигівська, Недобоївська і Сокирянська громади.

Найбільш виражену позитивну динаміку в цій групі демонструє Кельменецька громада, коефіцієнт якої протягом аналізованого періоду зріс з 0,49 до 0,52. Сокирянська громада, попри зростання у 2024 році до 0,63, у 2025 році повернулася до рівня 0,57, що свідчить про певну нестабільність фінансової позиції. Мамалигівська та Недобоївська громади характеризуються помірними коливаннями показника без чітко вираженої тенденції.

3. Група з низьким (дотаційним) рівнем фінансової автономії – Вашковецька, Клішковецька та Рукшинська громади.

Попри певне зростання показника у всіх трьох громадах, вони залишаються стійко дотаційними та найбільш залежними від міжбюджетних трансфертів. Найнижче значення коефіцієнта фіксується у Рукшинській громаді – 0,26 у 2023 році, хоча до 2025 року він дещо зріс до 0,32.

Таким чином, більшість громад Дністровського району – шість із десяти – характеризуються середнім або низьким рівнем фінансової автономії, що свідчить про збережену залежність місцевих бюджетів територіальних громад від фінансової підтримки з вищестоящих бюджетів та необхідність подальшого зміцнення власної податкової бази громад району.

Таблиця 2.12

Індикатори фінансової самодостатності бюджетів територіальних громад
Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках *

Територіальна громада	Коефіцієнт покриття бюджетних видатків власними доходами			Рівень фінансової самодостатності
	2023 рік	2024 рік	2025 рік	
1	2	3	4	5
Вашковецька громада	0,33	0,38	0,38	Низький (дотаційний)
Кельменецька громада	0,50	0,51	0,52	Середній (достатній)
Клішковецька громада	0,32	0,39	0,34	Низький (дотаційний)

Продовж. табл. 2.12

1	2	3	4	5
Лівинецька громада	0,42	0,41	0,44	Низький (дотаційний)
Мамалигівська громада	0,44	0,51	0,47	Низький (дотаційний)
Недобоївська громада	0,44	0,50	0,45	Низький (дотаційний)
Новодністровська громада	0,69	0,74	0,81	Високий
Рукшинська громада	0,28	0,28	0,32	Критичний (залежний)
Сокирянська громада	0,56	0,66	0,61	Середній (достатній)
Хотинська громада	0,64	0,62	0,64	Середній (достатній)

* Примітка. Складено автором за даними джерел [12].

Аналіз індикаторів фінансової самодостатності бюджетів територіальних громад Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках, проведений в таблиці 2.12, засвідчує переважання низького та середнього рівнів покриття бюджетних видатків власними доходами, що відображає збережену залежність більшості громад від зовнішнього фінансування.

За рівнем фінансової самодостатності територіальні громади Дністровського району розподіляються на чотири групи.

1. Єдиною громадою з високим рівнем фінансової самодостатності є Новодністровська, коефіцієнт якої демонструє стійку позитивну динаміку – з 0,69 у 2023 році до 0,81 у 2025 році, що є найвищим значенням серед усіх громад району та свідчить про послідовне нарощування власної фінансової бази.

2. До групи із середнім рівнем належать Кельменецька, Сокирянська та Хотинська громади. Кельменецька громада демонструє стабільне зростання – з 0,50 до 0,52 протягом аналізованого періоду. Сокирянська громада у 2024 році досягла найвищого значення – 0,66, проте у 2025 році знизилася до 0,61, що свідчить про певну нестабільність. Хотинська громада утримує стабільний коефіцієнт на рівні 0,62-0,64 без виражених коливань.

3. Найчисленнішою є група з низьким рівнем фінансової самодостатності, до якої належать Вашковецька, Клішковецька, Лівинецька, Мамалигівська та

Недобоївська громади з коефіцієнтами в межах 0,32-0,51. Більшість із них демонструє помірні коливання без чіткої позитивної тенденції. Зокрема, Клішківська громада у 2024 році зросла до 0,39, однак у 2025 році знизилася до 0,34, що свідчить про нестійкість фінансового становища.

4. Критичний рівень фінансової залежності зафіксовано у Рукшинській громаді, коефіцієнт якої є найнижчим у Дністровському районі – 0,28 у 2023-2024 роках із незначним зростанням до 0,32 у 2025 році. Це означає, що громада здатна покривати власними доходами лише близько третини своїх видатків, що зумовлює критичну залежність від міжбюджетних трансфертів.

Таким чином, лише три громади з десяти досягають середнього рівня фінансової самодостатності, одна – високого, тоді як шість залишаються у зоні низького або критичного рівня, що підкреслює необхідність цілеспрямованої політики зміцнення фінансової самодостатності громад Дністровського району.

Отже, комплексна оцінка структури доходів, видатків, рівня фіскальної автономії та фінансової самодостатності бюджетів територіальних громад Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках свідчить про поступове зміцнення їх фінансової спроможності, що проявляється у зростанні частки податкових надходжень та підвищенні відповідних коефіцієнтів у більшості громад. Найвищий рівень фінансової незалежності демонструє Новодністровська громада, яка характеризується стабільно високими показниками фіскальної автономії та фінансової самодостатності. Позитивна динаміка також простежується у Хотинській, Кельменецькій та частково Сокирянській громадах, де власні доходи поступово посилюють свою роль у формуванні бюджетних ресурсів. Водночас значна частина громад району зберігає суттєву залежність від міжбюджетних трансфертів, що особливо характерно для Вашківської, Клішківської та Рукшинської громад. Це свідчить про нерівномірність соціально-економічного розвитку територій та відмінності у їх податковому потенціалі, що актуалізує активізацію підприємницької діяльності, залучення інвестицій, розвиток місцевого бізнесу та підвищення ефективності адміністрування місцевих податків і зборів.

2.3. Напрями підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів України як основи регіонального розвитку

В умовах воєнного стану і майбутнього повоєнного відновлення України особливого значення набуває забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів як ключової передумови соціально-економічного розвитку територій. Повномасштабна війна суттєво вплинула на дохідну базу територіальних громад, спричинила структурні зміни у бюджетних пріоритетах, посилила залежність окремих місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів та водночас підвищила потребу у фінансуванні безпекових, соціальних і відновлювальних заходів. У повоєнний період місцеві бюджети відіграватимуть визначальну роль у відбудові пошкодженої інфраструктури, стимулюванні економічної активності, залученні інвестицій та забезпеченні належної якості публічних послуг. За таких умов нагальним завданням стає розроблення та реалізація дієвих напрямів зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів, спрямованих на розширення власної дохідної бази, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, зниження трансфертної залежності та посилення фінансової самодостатності територіальних громад як основи сталого регіонального розвитку.

Пріоритетними завданнями стратегічних орієнтирів забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів є виявлення та нарощення бюджетного потенціалу територіальних громад, розширення власної фінансової бази, забезпечення достатності ресурсів для реалізації покладених функцій та втілення пріоритетних напрямів розвитку. Особливої актуальності набуває підвищення рівня фінансової самодостатності громад шляхом збільшення питомої ваги власних надходжень у структурі бюджетних доходів, скорочення залежності від міжбюджетних трансфертів, вдосконалення механізмів справляння місцевих податків і зборів та стимулювання економічної активності на місцевому рівні.

У контексті регіонального розвитку фінансова стійкість місцевих бюджетів створює передумови для реалізації довгострокових стратегій соціально-економічного зростання, модернізації інженерної та соціальної інфраструктури, розвитку людського капіталу, підтримки інноваційної діяльності та залучення інвестиційних ресурсів. Стабільна фінансова база дозволяє територіальним громадам не лише забезпечувати поточні потреби населення, але й формувати ресурси для реалізації проєктів розвитку, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх економічного потенціалу.

Особливої актуальності питання забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів набуває в умовах повоєнного відновлення України, коли територіальні громади будуть відігравати провідну роль у відбудові пошкодженої інфраструктури, відновленні економічної активності та створенні умов для повернення населення і бізнесу. За таких умов стратегія бюджетної політики має бути орієнтована на поєднання завдань фінансової стабілізації та стимулювання місцевого розвитку, забезпечуючи збалансованість між поточними видатками та інвестиціями у майбутнє зростання територій.

Водночас формування та реалізація стратегії забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів повинні здійснюватися з урахуванням типу фінансової стійкості конкретної територіальної громади, рівня її економічного розвитку, ресурсного потенціалу, структури доходів та ступеня залежності від державної фінансової підтримки. Диференційований підхід до вибору стратегічних інструментів дозволить максимально ефективно використовувати наявні фінансові ресурси, мінімізувати бюджетні ризики та забезпечити сталий розвиток територій у довгостроковій перспективі.

Забезпечення фінансової стійкості територіальних громад потребує не лише ефективної бюджетної політики, а й постійного моніторингу стану місцевих фінансів. В умовах повоєнного відновлення важливим інструментом управління є система індикаторного моніторингу, яка дає змогу оцінювати рівень фінансової спроможності громади, виявляти ризики та обґрунтовувати напрями зміцнення її фінансової самодостатності (рис. 2.1).

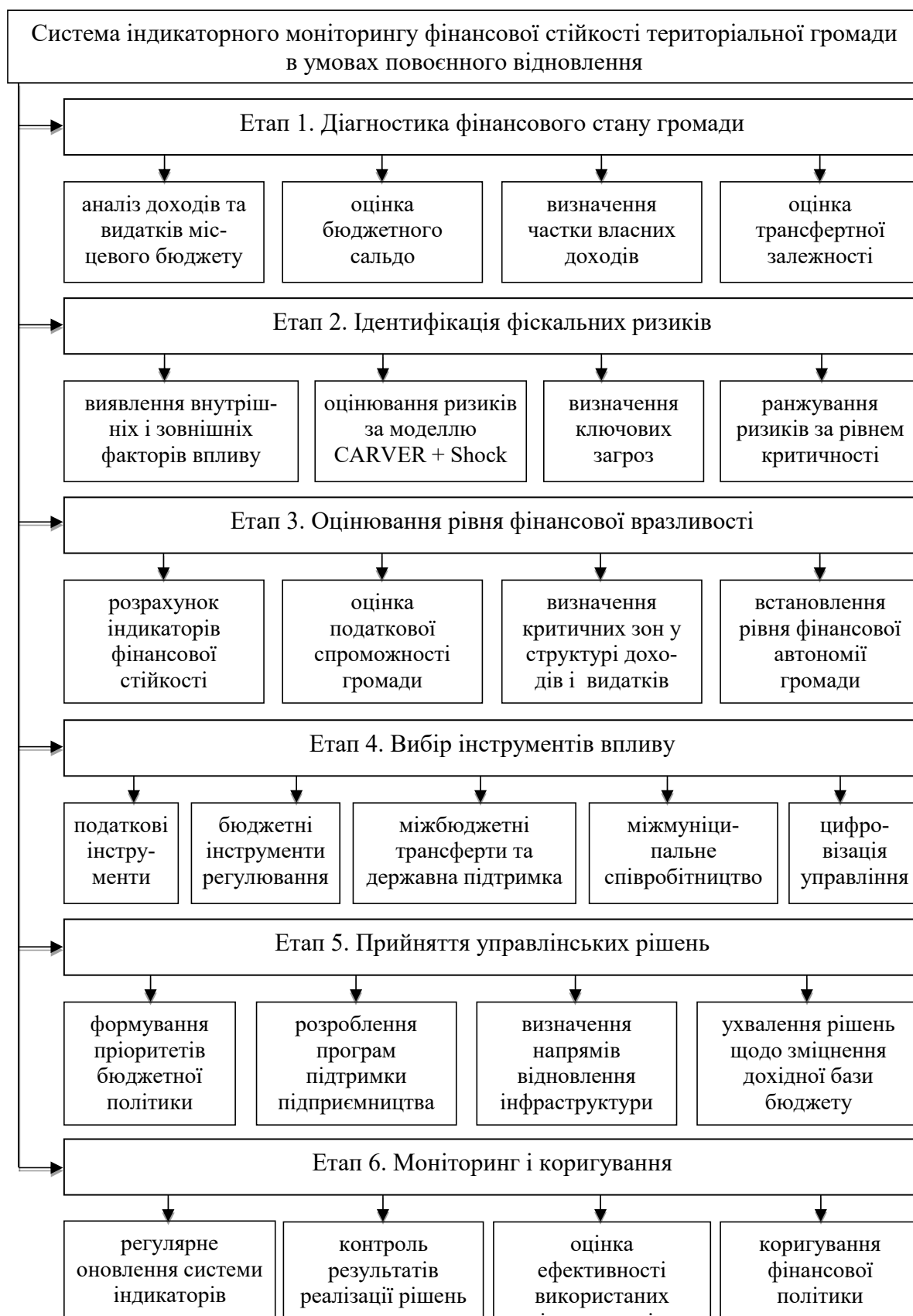

Рис. 2.1. Система індикаторного моніторингу фінансової стійкості територіальної громади в умовах повоєнного відновлення *

* Примітка. Розроблено автором на основі [11; 35].

Система індикаторного моніторингу фінансової стійкості територіальної громади в умовах повоєнного відновлення являє собою послідовний шестиетапний механізм комплексної оцінки і управління місцевими фінансами.

На першому етапі здійснюється діагностика фінансового стану громади шляхом аналізу доходів і видатків місцевого бюджету, оцінки бюджетного сальдо, визначення частки власних доходів та рівня трансфертної залежності.

Другий етап передбачає ідентифікацію фіскальних ризиків – виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів впливу, їх оцінювання за моделлю CARVER + Shock, визначення ключових загроз і ранжування ризиків за рівнем критичності.

На третьому етапі проводиться оцінювання рівня фінансової вразливості громади: визначається її податкова спроможність, виявляються критичні зони у структурі доходів і видатків та встановлюється рівень фінансової автономії.

Четвертий етап спрямований на вибір інструментів впливу, що охоплюють податкові й бюджетні інструменти регулювання, міжбюджетні трансферти та державну підтримку, міжмуніципальне співробітництво, а також цифровізацію управління.

П'ятий етап включає прийняття управлінських рішень щодо формування пріоритетів бюджетної політики, розроблення програм підтримки підприємництва, визначення напрямів відновлення інфраструктури і зміцнення доходів бюджету.

Завершальний, шостий етап забезпечує моніторинг і коригування: здійснюється контроль результатів реалізованих рішень, оцінка ефективності використаних інструментів, коригування фінансової політики громади та регулярне оновлення системи індикаторів.

Застосування такої системи в умовах повоєнного відновлення сприятиме підвищенню прозорості бюджетного управління, зміцненню дохідної бази місцевих бюджетів, раціональному розподілу фінансових ресурсів, послідовному підвищенню фінансової стійкості територіальних громад та забезпеченню сталого регіонального розвитку.

З метою узагальнення результатів проведеного дослідження і формування практичних рекомендацій щодо зміцнення фінансової стійкості місцевих

бюджетів України як важливої передумови сталого регіонального розвитку нами пропонуємо модель відповідних напрямів, спрямованих на підвищення фінансової самодостатності територіальних громад, розширення їх ресурсного потенціалу та створення умов для соціально-економічного зростання регіонів, представлену на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Напрями підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів України як основи регіонального розвитку *

* Примітка. Розроблено автором

Запропонована модель побудована за структурно-логічною схемою «проблема – інструмент – результат» і охоплює п'ять ключових проблемних зон: високу вразливість місцевих бюджетів до зовнішніх фінансових шоків, недостатній рівень економічної активності на місцевому рівні, низьку ефективність управління бюджетним процесом, надмірну залежність від міжбюджетних трансфертів та недостатній рівень цифровізації управління місцевими фінансами. Для кожної з виявлених проблем визначено відповідний інструментарій впливу та очікуваний результат, що забезпечує цілісність і практичну спрямованість запропонованих заходів у контексті зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад та забезпечення сталого регіонального розвитку.

Підводячи підсумки, зазначимо, що забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення є одним із ключових чинників успішного регіонального розвитку. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати необхідність комплексного підходу до зміцнення фінансової спроможності територіальних громад, який поєднує удосконалення механізмів формування доходної бази, підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами, зменшення трансфертної залежності, розвиток місцевої економіки та впровадження сучасних цифрових інструментів управління. Запропонована система індикаторного моніторингу та модель напрямів підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів створюють методичне підґрунтя для своєчасного виявлення фінансових ризиків, прийняття обґрунтованих управлінських рішень і забезпечення збалансованого розвитку територій. Реалізація запропонованих заходів закладає міцне підґрунтя для довгострокової фінансової незалежності і конкурентоспроможності українських громад, сприятиме підвищенню рівня фінансової самодостатності громад, зміцненню їх бюджетного потенціалу, активізації інвестиційних процесів та формуванню належних умов для сталого соціально-економічного зростання регіонів України, а також прискоренню процесів повоєнної відбудови та інтеграції територій у єдиний економічний простір держави.

ВИСНОВКИ

Місцевий бюджет є складною багатофункціональною економічною категорією, яка поєднує фінансовий, правовий та управлінський аспекти. З одного боку, він є офіційним планом формування та використання фінансових ресурсів територіальної громади, з іншого – важливим інструментом реалізації функцій і повноважень органів місцевого самоврядування, забезпечення надання суспільних послуг та стимулювання соціально-економічного розвитку територій. Саме через місцеві бюджети формується фінансова основа місцевого самоврядування, реалізуються пріоритети регіональної бюджетної політики та створюються передумови для зміцнення фінансової спроможності громад.

Воєнний стан істотно вплинув як на формування дохідної бази місцевих бюджетів, так і на напрями використання бюджетних коштів. Скорочення економічної активності, руйнування виробничих потужностей, релокація бізнесу і міграція населення призвели до трансформації регіональної структури бюджетних надходжень. Одночасно суттєво зросли потреби у фінансуванні заходів безпеки, підтримки внутрішньо переміщених осіб, відновлення пошкодженої інфраструктури та забезпечення безперервного надання суспільно важливих послуг.

Комплексна оцінка структури доходів, видатків, рівня фіскальної автономії та фінансової самодостатності бюджетів територіальних громад Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках свідчить про поступове зміцнення їх фінансової спроможності, що проявляється у зростанні частки податкових надходжень та підвищенні відповідних коефіцієнтів у більшості громад. Разом з тим, збереження високого рівня видаткового навантаження потребує подальшого зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів, удосконалення механізмів міжбюджетного регулювання та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів як необхідних передумов забезпечення збалансованого регіонального розвитку.

Основним напрямом реформування місцевих бюджетів як інструменту забезпечення регіонального розвитку має стати удосконалення методів їх наповнення, розподілу і раціонального використання фінансових ресурсів, зокрема:

1. Зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів – удосконалення механізмів адміністрування місцевих податків і зборів, розширення переліку власних джерел доходів територіальних громад та підвищення ефективності їх мобілізації.

2. Зменшення трансфертної залежності та розвиток фіскальної автономії – поступове скорочення частки міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів шляхом нарощування власного фіскального потенціалу громад і регіонів.

3. Підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами – розширення практики застосування програмно-цільового методу бюджетування на рівні місцевих бюджетів, посилення внутрішнього фінансового контролю та аудиту, оптимізація видаткової частини місцевих бюджетів на основі оцінки результативності бюджетних програм.

4. Стимулювання економічного розвитку територій як основи розширення податкової бази – створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримка малого і середнього підприємництва, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у розвиток місцевої економіки.

5. Цифровізація управління місцевими фінансами – запровадження сучасних інформаційних систем і цифрових інструментів у бюджетний процес, підвищення прозорості та відкритості фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.

6. Формування системи управління фінансовими ризиками і забезпечення бюджетної стійкості в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення – розробка механізмів антикризового реагування, створення резервних фондів, диверсифікація джерел фінансування та адаптація бюджетного планування до умов невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арабчук Я.І. Стабільність місцевих бюджетів – запорука успіху реформ із децентралізації. *Вісник Запорізького національного університету. Серія : Економічні науки*. 2019. № 1. С. 57-68.
2. Беновська Л., Карвацький Р. Видатки місцевих бюджетів в контексті забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах війни. *Світ фінансів*. 2024. № 1(78). С. 85-97.
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
4. Вдовічен А.А., Вдовічена О.Г., Табенська Ю.В. Формування доходів місцевих бюджетів за умов бюджетної децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2023. № 5. С. 187-195.
5. Вольська О., Ковпанець Є. Удосконалення фінансової децентралізації місцевого самоврядування. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 4. С. 31-36.
6. Гнатів В.А., Замасло О.Т. Аналіз ефективності місцевого оподаткування в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. № 10. С. 332-338.
7. Голинський Ю., Нурієва В. Фінансова спроможність громад під час повномасштабної війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-41>
8. Грубляк О. Основні вектори змін місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації та воєнного стану. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 80 (1). С. 59-67.
9. Дідур С.В., Бабіченко В.В., Глухова В.І., Мельниченко К.І. Фінансова стійкість місцевих бюджетів і її забезпечення. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2025. Вип. 2(116). С. 141-149.
10. Денищенко Л.В. Місцеві бюджети: походження, поняття, структура,

напрями розвитку та їх роль в регіональному розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 782-784.

11. Дубина М.В. Економіко-статистична оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів України. *Статистика України*. 2017. № 4. С. 31-38.

12. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2026).

13. Карпенко М.Ю. Формування дохідної частини місцевих бюджетів за умов децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2024. № 9. С. 373-383.

14. Катан Л.І., Качула С.В., Демчук Н.І., Павлова Д.К. Формування місцевих бюджетів в умовах реформування суспільних фінансів України. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 3-12.

15. Кириленко О. Фінансова самодостатність територіальних громад: сутність та умови забезпечення. *Світ фінансів*. 2023. № 4. С. 68-80.

16. Коровій В.В. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів. *Бізнес інформ*. 2020. № 3. С. 328 - 336.

17. Крупка М.І., Кульчицький М.І., Коваленко В.М. Трансформація ролі доходів місцевих бюджетів як інструменту бюджетного механізму в контексті децентралізації. *Світ фінансів*. 2019. № 3 (56). С. 7-18.

18. Крутько М.А. Місцевий бюджет як елемент бюджетної та фінансової системи України: правові аспекти. *Приватне та публічне право*. 2022. № 1. С. 56-60.

19. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В., Стабіас С.М. Фінансова спроможність територіальних громад в умовах війни та асиметрій фіскального простору держави. *Ефективна економіка*. 2026. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.1.21>

20. Лисяк Л.В., Кушнір А.І. Фінансова стійкість місцевих бюджетів: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (2). С. 472-475.

21. Логвінов П.В. Механізм функціонування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-7>

22. Пелехатий А.О. Бюджетна політика у забезпеченні розвитку територій: концептуальні домінанти та напрями модернізації. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019. 386 с.

23. Піхоцька О., Блавт А. Механізм досягнення самодостатності територіальної громади. *Академічні візії*. 2023. Вип. 24. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10034978>.

24. Письменний В.В. Забезпечення самостійності місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2021. № 1 (76). С. 144-156.

25. Плукар Л.А. Місцеві бюджети в умовах децентралізації: теоретичні аспекти. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. Вип. 4 (82). С. 160-165.

26. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 15.04.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 18.04.2026).

27. Посаднєва О.М., Березинська М.О. Фінансова стійкість місцевих бюджетів в умовах дестабілізації. *Ефективна економіка*. 2025. № 11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.118>

28. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Дата оновлення: 12.04.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.04.2026).

29. Раделицький Ю.О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 312 с.

30. Раделицький Ю.О. Проблеми наповнення місцевих бюджетів в Україні в контексті фінансової децентралізації. *Світ фінансів*. 2017. № 2(51). С. 29-41.

31. Рябушка Л.Б., Журавка О.С., Салов Д.О. Роль місцевих бюджетів у відновленні регіонального розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 214-221.

32. Сідельникова Л.П., Зосимчук В.В. Фіскальні ефекти системи місцевого оподаткування Херсонської області в умовах воєнного стану. *Вісник ХНТУ*. 2024. № 4 (91). С. 394-400.

33. Сідельникова Л.П., Петух А.О. Податкові інструменти формування та реалізації бюджетної політики регіонального розвитку. *Економіка та суспільство*. 2025. № 82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-179>
34. Славкова А.А. Податкові надходження в доходах місцевих бюджетів України та їх фінансовий потенціал. *Бізнес Інформ*. 2024. № 2. С. 210-220.
35. Сороковий Д. Фінансова стійкість територіальних громад: теоретичний дискурс. *Світ фінансів*. 2025. № 3(80). С. 91-106.
36. Сукач О.М., Сарана Л.А., Гордієнко Л.А. Податкові інструменти регулювання доходів місцевих бюджетів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія економічна*. 2021. Вип. 101. С. 68-78.
37. Табачук А.Я., Капленко Г.В. Роль фінансової стійкості територіальних громад у забезпеченні повоєнного розвитку України. *Фінансовий простір*. 2025. № 2 (56). С. 97-103.
38. Талимончик А.Б. Сутність та призначення місцевих бюджетів: правовий аспект. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. № 34. С. 98-104.
39. Тарасенко Д., Тарасенко О., Кочержина О. Доходи та видатки місцевих бюджетів: сучасні виклики. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-192>
40. Фінансові інструменти регіонального розвитку в Україні в умовах децентралізації : монографія / за заг. ред. М.Д. Бедринця. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2021. 317 с.
41. Цимбалюк І.О., Павліха Н.В., Корнелюк О.А. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-107>
42. Шаповалов Є.О. Роль місцевих податків і зборів в умовах децентралізації. *Інноваційна економіка*. 2022. № 1. С. 180-187.
43. Шматковська Т., Чиж Н. Фінансова стійкість територіальних громад в умовах війни та в повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-74>

ДОДАТКИ

Економіко-математична модель розрахунку територіальної структури доходів
зведеного бюджету Дністровського району
Чернівецької області у 2023-2025 роках

Задача полягає у розрахунку територіальної структури доходів зведеного бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках.

У кваліфікаційній роботі бакалавра результат розрахунку відображено в таблиці 2.7.

Вхідні дані для розрахунку

Таблиця А.1

Територіальна структура доходів зведеного бюджету Дністровського району
Чернівецької області у 2023-2025 роках

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
Вашковецька громада	40880,5	?	44941,6	?	49668,3	?
Кельменецька громада	287059,6	?	306709,3	?	356235,4	?
Клішківська громада	128658,8	?	153884,8	?	159988,1	?
Лівинецька громада	57060,6	?	57943,1	?	64261,9	?
Мамалигівська громада	98680,8	?	105194,7	?	108315,3	?
Недобоївська громада	113328,6	?	121097,6	?	129083,9	?
Новодністровська громада	174752,7	?	156881,4	?	228306,3	?
Рукшинська громада	53465,7	?	52597,3	?	58083,6	?
Сокирянська громада	368756,2	?	486449,6	?	539248,2	?
Хотинська громада	248070,5	?	244368,3	?	268052,7	?
Разом доходів	1570714,0	?	1730067,7	?	1961243,7	?

Алгоритм розрахунку територіальної структури доходів зведеного бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках за допомогою електронних таблиць Microsoft 365 наведений на рисунку А.1 та в таблиці А.2.

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
Вашковецька громада	40880,5	=C8*100/\$C\$18	44941,6	=E8*100/\$E\$18	49668,3	=G8*100/\$G\$18
Кельменецька громада	287059,6	=C9*100/\$C\$18	306709,3	=E9*100/\$E\$18	356235,4	=G9*100/\$G\$18
Кішківська громада	128658,8	=C10*100/\$C\$18	153884,8	=E10*100/\$E\$18	159988,1	=G10*100/\$G\$18
Лівинецька громада	57060,6	=C11*100/\$C\$18	57943,1	=E11*100/\$E\$18	64261,9	=G11*100/\$G\$18
Мамалигівська громада	98680,8	=C12*100/\$C\$18	105194,7	=E12*100/\$E\$18	108315,3	=G12*100/\$G\$18
Недоботівська громада	113328,6	=C13*100/\$C\$18	121097,6	=E13*100/\$E\$18	129083,9	=G13*100/\$G\$18
Новодністровська громада	174752,7	=C14*100/\$C\$18	156881,4	=E14*100/\$E\$18	228306,3	=G14*100/\$G\$18
Рухнівська громада	53465,7	=C15*100/\$C\$18	52597,3	=E15*100/\$E\$18	58083,6	=G15*100/\$G\$18
Соклярська громада	368756,2	=C16*100/\$C\$18	486449,6	=E16*100/\$E\$18	539248,2	=G16*100/\$G\$18
Хотівська громада	248070,5	=C17*100/\$C\$18	244368,3	=E17*100/\$E\$18	268052,7	=G17*100/\$G\$18
Разом доходів	1570714,0	=C18*100/\$C\$18	1730067,7	=E18*100/\$E\$18	1961243,7	=G18*100/\$G\$18

Рис. А.1. Алгоритм розрахунку територіальної структури доходів зведеного бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках за допомогою електронних таблиць Microsoft 365

Таблиця А.2

Алгоритм розрахунку територіальної структури доходів зведеного
бюджету Дністровського району Чернівецької області у 2023-2025 роках

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
Вашковецька громада	40880,5	=C8*100/\$C\$18	44941,6	=E8*100/\$E\$18	49668,3	=G8*100/\$G\$18
Кельменецька громада	287059,6	=C9*100/\$C\$18	306709,3	=E9*100/\$E\$18	356235,4	=G9*100/\$G\$18
Клішківська громада	128658,8	=C10*100/\$C\$18	153884,8	=E10*100/\$E\$18	159988,1	=G10*100/\$G\$18
Лівинецька громада	57060,6	=C11*100/\$C\$18	57943,1	=E11*100/\$E\$18	64261,9	=G11*100/\$G\$18
Мамалигівська громада	98680,8	=C12*100/\$C\$18	105194,7	=E12*100/\$E\$18	108315,3	=G12*100/\$G\$18
Недобоївська громада	113328,6	=C13*100/\$C\$18	121097,6	=E13*100/\$E\$18	129083,9	=G13*100/\$G\$18
Новодністровська громада	174752,7	=C14*100/\$C\$18	156881,4	=E14*100/\$E\$18	228306,3	=G14*100/\$G\$18
Рукшинська громада	53465,7	=C15*100/\$C\$18	52597,3	=E15*100/\$E\$18	58083,6	=G15*100/\$G\$18
Сокирянська громада	368756,2	=C16*100/\$C\$18	486449,6	=E16*100/\$E\$18	539248,2	=G16*100/\$G\$18
Хотинська громада	248070,5	=C17*100/\$C\$18	244368,3	=E17*100/\$E\$18	268052,7	=G17*100/\$G\$18
Разом доходів	1570714,0	=C18*100/\$C\$18	1730067,7	=E18*100/\$E\$18	1961243,7	=G18*100/\$G\$18

Вихідні дані розрахунку

Таблиця А.3

Територіальна структура доходів зведеного бюджету Дністровського району
Чернівецької області у 2023-2025 роках

Показник	2023 рік		2024 рік		2025 рік	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %
Вашковецька громада	40880,5	2,60	44941,6	2,60	49668,3	2,53
Кельменецька громада	287059,6	18,28	306709,3	17,73	356235,4	18,16
Клішківська громада	128658,8	8,19	153884,8	8,89	159988,1	8,16
Лівинецька громада	57060,6	3,63	57943,1	3,35	64261,9	3,28
Мамалигівська громада	98680,8	6,28	105194,7	6,08	108315,3	5,52
Недобоївська громада	113328,6	7,22	121097,6	7,00	129083,9	6,58
Новодністровська громада	174752,7	11,13	156881,4	9,07	228306,3	11,64
Рукшинська громада	53465,7	3,40	52597,3	3,04	58083,6	2,96
Сокирянська громада	368756,2	23,48	486449,6	28,12	539248,2	27,50
Хотинська громада	248070,5	15,79	244368,3	14,12	268052,7	13,67
Разом доходів	1570714,0	100,0	1730067,7	100,00	1961243,7	100,00

